

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK
ROMANI'NIN İNCELENMESİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR.BÜLENT YORULMAZ

ZEHRA ASLI BAÇKIR
980861

LEFKOŞA/2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	II
YAZAR HAKKINDA BİLGİ.....	III-VII
ROMAN'IN ÖZETİ.....	VIII-XV
ŞAHISLAR.....	XVI-XXII
ZAMAN-MEKAN.....	XXIII
ELEŞTİRİ.....	XIV-XV
SON SÖZ.....	XVI
BİBLİYOGRAFYA.....	XVII

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK
ROMANI'NIN İNCELENMESİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR.BÜLENT YORULMAZ

ZEHRA ASLI BAÇKIR
980861

LEFKOŞA/2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	II
YAZAR HAKKINDA BİLGİ.....	III-VII
ROMAN'IN ÖZETİ.....	VIII-XV
ŞAHISLAR.....	XVI-XXII
ZAMAN-MEKAN.....	XXIII
ELEŞTİRİ.....	XIV-XV
SON SÖZ.....	XVI
BİBLİYOGRAFYA.....	XVII

ÖNSÖZ

Roman, tarihin belli bir döneminde yaşayan insanları anlatıyor. Ben bu romana 'tarih romanı' denemez. Yazılanların tarih romanı olabilmesi için, o dönemde yaşayan ya da kurgulanan insan psikolojilerinden çok tarihi gerçekleri anlatması gerekir. Daha doğrusu edebiyat yapmaktan çok, tarihi hareketleri, eylemleri anlatmalıdır. Ama romanda tarih yalnızca dekordur. Yaratılan karakterlerin duygularını nasıl anlattığıma bakarım. Yazarın yaratıcılığı buradadır; kahramanların duygularını, duygu katmanlarını, duygusal sıkıntılarını ve duygusal derinliklerini anlatmış. Okuyucular, onların bu duygularını hissedebiliyorlar mı? Kendi duygu dünyalarında bunların karşılığını bulabiliyorlar mı? Romanda anlatılanlar tüm bunları yapabiliyorsa, bu iyi edebiyattır diye düşünülebilir.

İnsan ilişkilerinin en kuvvetli olduğu ve duyguların kesin hatlarla ortaya çıktığı zamanlar, aşk dilimleridir. Ama yalnızca aşklar yok romanda, ilişkiler de var. İnsan ilişkileri hepimizin ilgisini çekmez mi? Bence ilgi çekiyor; insanlar birbirleriyle nasıl ilişkiler kuruyorlar? İlişkiler sırasında hangi duyguları taşıyorlar? Bu duyguların ne kadarı gerçek? Kendi gerçekliklerinin ne kadarının farkındalar ve ne kadarını sorguluyorlar? Tüm bu soruların cevapları ilgi çekiyordur mutlaka.

Felsefe, edebiyat, diğer idelojiler ve bilimler hep aynı sorunun cevabını arar; Hayat nedir? İnsanlar bu sorunu cevabını bulabilmiş değiller. Bulabileceklerini de sanılmıyor. Çünkü buldukları anda hayat sona erer. Hayat ancak kendi sırrı ile devam eden bir vaka ya da olgu...

"Hepimizin hayatı birbirine değişiyor. Birini kurcaladığımız zaman, zincirin diğer halkaları da kıpırdıyor. Sanki bütün insanlar birbirlerine değişiyorlarmış

gibi...Herkesin hayatının, diğ er insanların hayatını etkilemesi de ilgimi çekiyor.”
Diyor bu konuda Ahmet Altan...

ZEHRA ASLI BA KIR

GİRİŞ

31 Mart ayaklanmasını, Abdülhamid döneminde geçen olayları konu alan İsyân Günlerinde Ask, siyasi ve kadın erkek arasındaki iktidar ilişkilerine getirdiği yeni yorumlarla dikkat çekiyor. 31 Mart'ın söylendiği gibi gerici ayaklanması değil alaylı ve mektepli askerlerin karşı karşıya gelmesinden kaynaklandığını savunuyor Ahmet Altan. Roman, Altan'ın bir önceki romanı Kılıç Yarası Gibi'nin de devamı niteliğinde.

Roman'da isyan günlerinde insanların toplumsal ve siyasi olaylar dışında aşk ve güncel hayatları anlatılmaktadır. Roman kişilerinin birbirleri ile ilişkileri daha çok psikolojik yönden ele alınmıştır. Birbirlerine verdikleri tepkiler ve bu tepkilerin doğurduğu etkiler sonucunda oluşan olaylar anlatılıyor. Roman kadınları toplum içerisinde pek iyi karşılanamayacak davranışlara sahipler. Aileleri içerisinde mutaassıp bir yapıya sahip olmalarına rağmen kendi i  hayatlarında çok fattan bir kişilik sergilemektedirler.

AHMET ALTAN

Yazar Hakkında Bilgi

Ahmet Altan... 1950 yılında doğdu. Orta ve lise öğrenimini çeşitli okullarda okuyarak tamamladıktan sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne devam etti. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. 24 yaşında gazeteciliğe başladı. Gece muhabirliğinden genel yayın müdürlüğüne kadar gazeteciliğin hemen hemen bütün kademelerinde çalıştı. 1987 yılında köşe yazarlığı yapmaya başladı. 1990 yılında genel yayın müdürüyken gazeteciliğe ara verdi. Çeşitli televizyon programları hazırladı.

Birçok yazısı nedeniyle yargılandı ve 1995 yılında bir buçuk yıl hapse mahkum edildi. İlk romanı Dört Mevsim Sonbahar 1982'de yayınlandı. Altan bu romanıyla Akademi Roman Ödülü'nü aldı. 1985'te yayınlanan ikinci kitabı Sudaki İz toplatıldı ve müstehcenlikten yargılanarak mahkeme kararıyla yakıldı. Üçüncü romanı Yalnızlığın Özel Tarihi ise 1991'de basıldı. Altan daha sonra denemelerden oluşan Geceyarı Şarkıları'nı; romanı Tehlikeli Masallar'ı, yine denemelerden oluşan Karanlıkta Sabah Kuşları'nı ve son olarak da romanı Kılıç Yarası Gibi'yi çıkardı. Bu kitabıyla da 1999 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Altan halen Aktüel dergisinde "Kum Saati"ni akıtmaya devam ediyor.

Romantik ama bir o kadar da isyankar, yalnız ama bir o kadar da kalabalık... "Ahmet Altan" tek bir cümlede nasıl tanımlanır bilinmez ama kalemi ve yüreğiyle içimizde bambaşka dünya kurduğu kesin... Herkesin

Ahmet Altan'ı farklı. O tek bir kişi, ama o kadar fazla ki... Herkesin Ahmet Altan'ı kendine özel, herkesin Altan'ı başka.

“Meslek olarak yazarlığı seçmek, öyle çok da akla yakın bir şey değil. Yaşamın dışında kalıyor yazar. Deliler de biraz böyle. Yani biri sana söylemezse bir yazar deli mi, akıllı mı, ayırımına varamazsın” diyen Ahmet Altan hayata, yaşamaya ve en çok da kadınlara aşık. Gidebileceği en son ve en derin noktaya kadar kadınların ruhlarına girmeyi arzuluyor. Hemen hemen her yazısında kadınları anlatıyor, onların çelişkilerini, arzularını, hırçınlıklarını, aşklarını tüm detayıyla gözler önüne seriyor. Neden kadını anlatıyorsunuz sorusunu da şu şekilde yanıtlıyor Altan:

“Kadını anlatmak, kadın için de erkek içinde daha güçtür. Kadının girift bir yapısı var. Tepkilerini, duygularını yakalamak daha zor. Kadın sürekli olarak kendisini sorgular, didikler. Oysa erkek öyle değildir. Erkek düz davranıyor ve açıkçası kadınları fazla dikkatli dinlemiyor. Çünkü onlar genellikle anlatıyorlar. Benim diğer erkeklerden farkım kadınları ciddiyle dinlemiş olmamdır belki. Çünkü dinlerseniz kadın herşeyi anlatır. Ben her kadından çok şey öğreneceğimi bastan kabul ederim ve her kadından da birseyler öğrenirim. Bence erkekler kadınları dinlemeyerek esrarengiz bir dünyaya girebilme şansını kaybediyorlar”

Yazma özelliği ailesinden geliyor Altan'ın. Türk başının “üç silahşörü” onlar. Çetin Altan, Mehmet Altan ve Ahmet Altan... Tarzları farklı bile olsa aynı paydada buluşabilmeyi başaran ender insanlardan... Hepsi için de edebiyat bir tutku... Ama Ahmet Altan'daki yeri apayrı.

Edebiyatın ne olduğunu bilmenin çok önemli olmadığını savunuyor Altan. Onun için önemli olan edebiyattan tat alıp almamak. "Elbette edebiyatın bir tarifini yapabiliriz. Benim edebiyattan anladığım; edebiyatın bireyle, tek bir insanla kalabalıklar yani insanlar arasında kurulmuş bir köprü olduğunu. Edebiyat bu iki uçtan birbirine haber taşır. Bireyin içinde neler olup bittiğini kalabalıklara anlatır, kalabalıkların nasıl yaşadığını, aslında hepsinin bireylerden oluştuğunu, dertlerin sorunların hep birbirine benzediğini, insanların yalnız olmadıklarını da o tek bireye anlatır.

En güzel haliyle insandan insanlığa, insanlıktan insana ilişkiler kurar. Edebiyat bana göre aynı zamanda eğlendirici de bir olgu. Ancak insanları yazarken tanıdığım kadar yaşarken tanıdığımı söyleyemem" diye tanımlıyor edebiyatı.

Bu kadar çok yazı yazan ve her yazdığıyla da kendisinden bahsettirmeyi bilen bir yazar yazarken neler hissediyor, neler düşünüyor sorusunu şu şekilde cevaplıyor Ahmet Altan: "Roman ya da herhangi bir yazı yazarken bilmediğiniz, içinde taşıdığınızın bile farkına varmadığınız bir kişilik ortaya çıkıyor.

"Ben bir romanı yazarken neler hissettiğimi bilmiyorum ve anlatamam. Ama başka bir yazar da anlatamaz. Nasıl oldu, onca şeyi ben nasıl yazdım, onları nerden biliyorum; gerçekten bilmiyorum. Düşünün, bir adam başka bir adamı öldürmeye gider, ama o andan itibaren başına neler geleceğini hiç kimse bilemez. Bu da böyle birsey. "Şunu yazacağım" diye yola çıkıyorsun, ama yazı seni bambaşka yerlere götürüyor. O anda kim olduğunu da bilmiyorsun, nasıl olduğunu da... Bu gerçekten çok çekici"

Yazdıkları gibi hayatı da farklı oldu Altan'ın. Beş yaşındayken Cumhurbaşkanlığı Köşkünde saklanbaç oynadı, yirmi yaşında gözaltındaki babasını arıyordu, otuz yaşında kitabını yaktilar, kırkbeş yaşında da düşünce suçundan yirmi ay hapse mahkum ettiler.

İlkokuldaki arkadaşı Celal Bayar'ın torunu Emine sayesinde Cumhurbaşkanlığı makam arabasına binmiş ve köşte saklanbaç oynamış Altan. Çocukluğu hep eğlence içinde geçmiş. Yaşanan olayların fazla farkında değilmis açıkçası. Ama yaş 20'ye geldiğinde babasını bir gün gazetede görmüş. Yüzü gözü kan içinde. İşte o an, müthiş tepki duymuş. İnanılmaz öfkelenmiş. Bunu yapan insanların böyle bir hakkı olmadığını düşünüp; onları dövmek, onlarla kavga etmek istemiş. Daha sonra "12 Mart Balyoz Harekatı" sırasında bir gün eve gelip Çetin Altan'ı yaka paça bir arabaya bindirmişler. O günden sonra da 20 gün boyunca görememiş babasını. Her yerde aramış. Sonra da bu olaylara alışmış.

30'lu yaşlarda, yazdığı kitabı "Sudaklı İz", kamuoyunun büyük tepkisine neden olmuş. Öyle ki sağcısı, solcusu devletçisi, devleti; romanın ve Ahmet Altan'ın üstüne gelmişler. Sol kesim romanda geçen devrimci kahramanların zaaflarına karşı çıkmış; devlet polis iskencelerini anlattığı için öfkelenmiş ve sonuçta da Muzur Kurulu kitabın yakılmasına karar vermiş. Böylece Altan Türkiye'de kitabı yakılan ilk yazar olmuş.

Yaş 45'e geldiği zaman da düşünce suçundan 20 ay hapse mahkum olmuş, ama hayatındaki aksilikler hiç bitmemiş Altan'ın. Milliyet'te yazdığı "Atakürt" başlıklı yazı nedeniyle işinden çıkarılmış. Yani bir yazı yazmış ve hayatı tamamen değişmiş. Basının bir bölümü desteklemiş, ama bir bölümü

de yerin dibine batırmış onu. Hatta onu savunan ve yazısından alıntı yapan Yeni Politika Gazetesi'nin o sayısı bile toplatılmış.

Farklı, çelişkili ve zor bir hayattı onun yaşadığı. Zorluklarla doluydu ama hep mutlu olmasını bildi. Gülümseyen yüzü, derinlerden gelen buğulu sesiyle bizleri etkiledi. Kimi çok sevdi, kimi nefret etti. Arası yoktu yani. "Ya sev, ya nefret et!" mantığı hakimdi beyinlerde... Hayat karşısında hiç yıkılmaz bir tavır sergiledi. Ne düşünüyorsa, ne hissediyorsa onu yaptı. Belki de bu yüzden Ahmet Altan oldu.

Aynı dünyanın farklı insanlarından biri yalnızca. Aşka aşık, kadınlara aşık... Her aşk ona göre ilk aşk... Okurlarını kendine aşık etmesini bilen, insanları en can alıcı yerden; kalplerinden fetheden bir yazar...

Roman

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK

Saltanata, Padişaha karşı ayaklanan İttihatçıların isyanı ve bu isyan sırasında bir ailenin bireylerinin yaşadığı aşk hikayelerini ve o dönemde İstanbul'un içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

Karısının kendisini terketmesi üzerine kendisini vuran Hikmet Bey uzun bir süre Fransa'da hastanede kaldıktan sonra iyileşip, İstanbul'a dönmeye karar verir.

Binbaşı Ragıp Bey, o dönemde İttihatçılar ile Padişah yanlısı subayların sebep olabileceği karmaşadan endişe eden Fransız, Selanik'e kadar uzanan İttihatçıların liderlerinden biriydi Şeyh Efendi'nin kızı Hatice Hanım ile evlenir. Buna rağmen İstanbul'da birgün yolda karşılaştığı Dilara Hanım ile de beraberliğe başlamış sonraları bu sebepten eşi Hatice Hanım'dan ayrılmıştır.

Binbaşı Ragıp Bey 31 Mart olayında askeri kişiliğini, cesaretini açıkça ortaya koyan kesin olarak Padişah karşıtı ayaklanmaya en iyi şekilde önyak olan başarılı bir askerdir.

Dilara Hanım ise büyük bir konakta kızı Dilevser ile yalnız yaşayan varlıklı dul bir bayandır. Her zaman belirsizliklerle dolu, daima alaycı konuşmaları ortaya koyan , bu tavrını ilk başlarda Ragıp Bey'e karşı da sergileyen ancak her zaman Ragıp Beyi seven bir kadındır.

Hastaneden çıktıktan sonra İstanbul'a dönen Hikmet Bey bir süre babası doktor Hikmet Paşa'nın yanında kalmıştır. Raşit Paşa dönemin padişahının doktoru aynı zamanda yakın arkadaşıdır. Padişaha karşı olsa da oğlunun her zaman "kendi düşüncesi, inancı olmasından dolayı manevi bağları bir süre sonra maddi bağlarının da önüne geçmiş hatta padişah tahtından indirilip sürgüne gönderildiği dönemde bile Reşit Paşa onu yalnız bırakmamış, padişah ile beraber İstanbul'dan ayrılmış, sürgün döneminde de Reşit Paşa padişah'a destek olmuştur.

Padişah tarafından İstanbul'dan sürgün edilen Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan isyan günlerinde yeniden İstanbul'a dönmüştür. Karısını sürgün etmesine ve onu hep sevmesine rağmen Reşit Paşa daima padişah'ın yanında yer almıştır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul dönüşü, hem padişah'ın tahttan indirilmesine şahit olma isteği, hem de oğlu hikmet Bey'in çocuklarını yanına çağırmasından dolayıdır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul'a dönüşünde Hikmet Bey'in üvey kızı Rukiye ile olmuştur.

Rukiye; üvey babası Hikmet Bey'i kendi babası olarak görmüştür. Hikmet Bey'i bırakıp bir Yunan ile kaçan Mehpere Hanım'ın ilk evliliğinden Şeyh Efendi'den olan kızı hep üvey babası ve üvey babaannesi ile Fransa'da yaşamıştır. Evleneceği döneme kadar öz babasıyla ilişki kurmayan ve anne-babasını benimsemeyememiş bir kadındır.

Mehpare Hanım ise İstanbul'un en bilgili, alimlerinden Şeyh Efendi ile evlenmiş ardından Hikmet Bey ile beraber olmuş bir süre sonra da onu bırakıp Konstantin adlı Bir Yunanlı ile Selanik'e kaçan güzel, genç bir bayandır. Her zaman İstanbul'un ve saltanat'ın kendisine baskı unsuru

olduğunu savunmuş ve Konstantin ile uzun bir süre Selanik'te yaşamıştır. Buna rağmen bir süre sonra oraya ait olmadığını hissetmiş ve İstanbul'a geri dönmüştür.

Yeniden Hikmet Bey ile biraraya gelme umudu oluşmuş ve bunu istemiştir. Ancak Hikmet Bey bunu kabul etmemiştir.

Tam da bu dönemde Hikmet Bey babası Raşit Paşa ile kaldığı sıralar yaşadığı kötü dönemleri atlatabilmesi için babası ona bir cariye tutmuştur. Hediye, ismi Hikmet Bey tarafından konmuş, hayatının sonuna kadar ona sadık kalmış, ilk başlarda yalnızca bir cariye iken sonraları saygı ve sevgiyle onu kendisine bağlamayı başarmış bir kadındır. Ama bu başarısı sonunda etraflarında herkesin, kendisi de dahil evleneceklerini beklediği anda Dilara Hanım'ın kızı Dilevser ile evlenmesini engelleyememiştir. Zaten bu olayın ardından yaşamını kendisi sonlandırmıştır.

Dilevser ise Dilara Hanım'ın kızıdır. İsyan anında yan komşuları Hikmet Bey ile görüşmeye başlamışlar, zaman içerisinde kendinden hayli büyük olan Hikmet Bey ile ilişkiye girmiştir. İlk etapta son derece sessiz , yalnızca edebi yönüyle iletişim kurabildiği Hikmet Bey'i sonraları Mehpere Hanım ve Hediye'ye rağmen etkileyebilmiş ve sonunda onunla evlenmiştir.

Eserin adında da belirtildiği gibi romantizm bu karakterlerin isyan günlerinde yaşadıkları zorluklardan daha fazla karmaşa ve çıkmazı oluşturan aşk hayatlarını incelemektedir.

Hikmet Bey eşi tarafından terkedilip bir Yunan ile Selaniğe kaçtıktan sonra kendini öldürmek istemiş ancak yaralayabilmiştir. Uzun bir süre

Fransa'da hastanede tedavi gördükten sonra psikolojik olarak ta kendini hazır hissettikten sonra, annesi Mihrişah Sultan'a çocukları İstanbul'a getirmeleri haberini yolladıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. İhanet kadar kendisini öldürmenin ve ne kadar sevse de kendisini bir kadın için öldürmek istemenin onur kırıcılığı ile İstanbul'a dönen Hikmet Bey'i babası doktor Raşit Paşa karşılamıştı. Yaşadığı kötü dönemden sonra kimse ile biraraya gelmek istememiş, babasından kendisine konak kiralamasını talep etmişti. Bu kötü dönemi unutmaması adına babası kendine bir cariyeye hediye etmişti. İstanbul'a geldiği o ilk gece odasında cariyeye ile tanışmış ölene kadar kendisine kalacağını belirtmiş ismini bile Hikmet Bey'in koymasını beklemiştir. Hikmet Bey de bunun bir armağan oluşunu hatırlayıp diğer ayrıntıları önemsemeden ona Hediye adını koymuştur. O geceden sonra Hediye'den asla ayrılmadı. Ertesi gün kendi konağına taşınırken de Hediye'yi yanında götürdü. İlk başlarda yaşadığı kötü dönemden dolayı Hediye de dahil herkese kötü davranan Hikmet Bey sonraları Hediye'nin hayatında ve duygularında oluşturduğu yoğunluğun sonucu olarak onu daima korumuştur.

İsyan döneminde yan konakta oturan ve bir sabah padişah yanlısı subayları o konağa saldırana kadar Hikmet Bey'in Hediye'ye karşı olan duyguları hep bu yönde gelişti. Tüm zamanını onunla birlikte geçiriyordu. İsyan günleri subaylar yan konağa saldırdığında Hikmet Bey duruma müdahale etmiş ve konağın sahibi olan Dilara Hanım ile kızı Dilevser'i yemeğe davet etmişti. Yemek esnasında Dilevser ile pek konuşmayan Hikmet Bey sonraları onun edebi yönünü keşfetmiş onun kendi kütüphanesini kullanabileceğini söylemişti. O günden sonra hemen hemen hergün Dilevser ile kütüphanede saatlerce eserler üzerine konuşmaya ve ondan etkilenmeye başlamıştı.

Aynı dönemlerde ilk eşi Mehpere Hanım Selanik'ten, Konstantin'den kaçmış İstanbul'a geri dönmüştü. Ortak çocukları ve kendi kızı olmasına rağmen daima Hikmet Bey'in yanında yaşayan Rukiye'yi de bahane ederek onu görmek istemişti. Birgün biraraya gelmişler ve geceyi de birlikte geçirmişlerdi. O gecenin sabahında tüm hayatını yoluna koymuş olan Hikmet Bey Mehpere Hanım'ı hala çok sevdiğini anlamış ancak buna rağmen Mehpere Hanım'ı ardında bırakmıştı.

Tam da o günlere denk gelen bir dönemde Hediye'nin de varlığını unutup Dilevser'e evlenme teklif etmişti. Bunun üzerine de hediye de zaten Hikmet Bey olmadan yaşayamayacağını bildiği için kendini öldürmüştü.

Binbaşı Ragıp Bey, İttihatçıların önde gelen başarılı liderlerindendi. Saltant'ı ve padişah sisteminin son bulmasını çok fazla desteklese de kayınpederi Şeyh Efendi ile de arası hep çok iyi olmuştu. Eşi Hatice Hanım ile daima aşamadıkları sorunlar vardı. Birgün karargahına giderken yolda Dilara Hanım ile karşılaşmış ve onu konağına davet etmişti. O gece başlayan ilişkileri hiçbir zaman kopmadı. Dilara Hanım'ın eşine ve diğer kadınlara kıyasla adını koyamadığı bir etkisi vardı. Dilara Hanım ile yaşadığı bu yasak ilişki bir süre sonra hem lider bir Binbaşı oluşundan hem Şeyh Efendi'nin damadı oluşundan herkes tarafından bilinir olmuştu. Hatta bu ilişki için eşi Hatice Hanım'dan da ayrılmıştı.

Şeyh Efendi bu dönemde bile Ragıp Bey'i yadırgamamış, her zaman iyi dost olduklarını vurgulamış hatta isyan başlamadan önce ona yardımcı olacak bilgiler vermişti.

Herkes bugün yarın isyanın başlamasını beklerken ordu içinde var olan karışıklı özellikle Ragıp Bey ve silah arkadaşlarını endişelendiriyordu. Çünkü İttihatçı askerler, subaylar kadar padişah yanlısı asker ve subaylar da ordunun içinde mevcuttu. Siyasi konular konuşulmaya başlandığında birbirlerine silah çekecek kadar ayrı askerler aynı çatı altındaydı. Tüm bunları gözlemleyen Ragıp Bey padişah yanlısı askerlerin ve şeriatçıların harekete geçeceği zamanı Şeyh Efendi'den öğrenmişti.

Yine Dilara Hanım ile geçirdiği bir gecenin sabahında şeriatçılar ayaklanmıştı. Kendisi sivil kıyafetlerle kendi karargahının yakınlarına kadar ilerlemiş ancak orada şeriat karşıtı oldukları için kendi arkadaşları tarafından öldürülen askerlerini görünce merkez istihbarat binasına gitmişti, bu arada tüm yol boyunca askeri kıyafetli olan meclis ve yönetim binalarına gelmeye çalışan tüm üst rütbeli askerleri öldürdüklerine şahit olmuştu.

Ayaklanmanın çıktığı gün geri çekilmişler Selanik'ten gelecek orduları beklemeye başlamışlardı. Ragıp Bey bölüklerden birinin başına getirilmiş ertesi gece İstanbul'a Selanik'ten gelen birliklerle saldırmaya-ayaklanmayı bastırmak için harekete geçmişlerdi. Her çatışma durumunda olduğu gibi kendileri de kayıp verseler bile en son kalan şeriatçı isyankarı bir binaya sıkıştırmışlar, onlar da kendilerini binadan atarak öldürdükten sonra isyan bastırılmıştı.

Ragıp Bey ve silah arkadaşları son olarak Padişah'ın tahttan indirildiğini ve sürgüne gönderildiğini belirterek isyan tamamen bastırılmıştı.

Dönemin padişahı düştüğü, düşürüldüğü durumun utancıyla sürgüne yanında doktoru Reşit Paşa ile gitmişti. Reşit Paşa hayatının her

kademesinde yanında olan padişah'ı böyle zor bir döneminde yalnız bırakmayacağını, bunun ihanet olacağını belirtip oğlu Hikmet Bey'e veda edip padişah ile beraber sürgüne gitmişti.. Bir dönem Padişah Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan'ı İstanbul'dan sormuş olmasına rağmen onu bırakmamıştı.

Mihrişah Sultan ise sürgün kararından sonra uzun yıllar torunları ile zaman zaman da oğlu Hikmet Bey ile Fransa'da yaşamıştı. İsyanın bastırılmasının hemen ardından, padişah'ın sürüleceği haberi ile yeniden İstanbul'a dönmüş, hayatının her döneminde ondan nefret ettiği için sürgün edilmesine de şahit olmak istemişti.

Mihrişah Sultan oğlu Hikmet Bey'i her daim eleştirmiş, özellikle Mehpere olan ayrılığın ardından kendisini vurma girişiminden dolayı onu aşağılamıştı. Buna rağmen hep gerek oğlu gerek torunlarına daima destek olmuş onların yanında yer almıştı. İlk günden beri yanında kalan Rukiye'yi babası ile diyaloga geçirmiş, üvey babası Hikmet Bey'e ihanetine rağmen annesini affetmesi gerektiğini belirtmişti. Rukiye ise okuyacağı okullardan, yaşamını birleştireceği adama kadar hayatının her etabında üvey babası Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'ın kararlarına değer vermişti. Babası Şeyh Efendi'yi kendisini sevmemekle, annesi Mehpere Hanım'ı ise üvey babası Hikmet Bey'e yaptıklarından dolayı asla affetmemişti. Evleneceği dönem bile izinleri Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'dan almış anne ve babası olarak onları göstermişti.

İnsan hayatının hangi etabında olursa olsun savaş, isyan, çatışma her daim içindeki duyguları yitirmediği, insanların kimi zaman doğruyu bulduğu

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK
ROMANI'NIN İNCELENMESİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR.BÜLENT YORULMAZ

ZEHRA ASLI BAÇKIR
980861

LEFKOŞA/2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	II
YAZAR HAKKINDA BİLGİ.....	III-VII
ROMAN'IN ÖZETİ.....	VIII-XV
ŞAHISLAR.....	XVI-XXII
ZAMAN-MEKAN.....	XXIII
ELEŞTİRİ.....	XIV-XV
SON SÖZ.....	XVI
BİBLİYOGRAFYA.....	XVII

ÖNSÖZ

Roman, tarihin belli bir döneminde yaşayan insanları anlatıyor. Ben bu romana 'tarih romanı' denemez. Yazılanların tarih romanı olabilmesi için, o dönemde yaşayan ya da kurgulanan insan psikolojilerinden çok tarihi gerçekleri anlatması gerekir. Daha doğrusu edebiyat yapmaktan çok, tarihi hareketleri, eylemleri anlatmalıdır. Ama romanda tarih yalnızca dekordur. Yaratılan karakterlerin duygularını nasıl anlattığıma bakarım. Yazarın yaratıcılığı buradadır; kahramanların duygularını, duygu katmanlarını, duygusal sıkıntılarını ve duygusal derinliklerini anlatmış. Okuyucular, onların bu duygularını hissedebiliyorlar mı? Kendi duygu dünyalarında bunların karşılığını bulabiliyorlar mı? Romanda anlatılanlar tüm bunları yapabiliyorsa, bu iyi edebiyattır diye düşünülebilir.

İnsan ilişkilerinin en kuvvetli olduğu ve duyguların kesin hatlarla ortaya çıktığı zamanlar, aşk dilimleridir. Ama yalnızca aşklar yok romanda, ilişkiler de var. İnsan ilişkileri hepimizin ilgisini çekmez mi? Bence ilgi çekiyor; insanlar birbirleriyle nasıl ilişkiler kuruyorlar? İlişkiler sırasında hangi duyguları taşıyorlar? Bu duyguların ne kadarı gerçek? Kendi gerçekliklerinin ne kadarının farkındalar ve ne kadarını sorguluyorlar? Tüm bu soruların cevapları ilgi çekiyordur mutlaka.

Felsefe, edebiyat, diğer idelojiler ve bilimler hep aynı sorunun cevabını arar; Hayat nedir? İnsanlar bu sorunu cevabını bulabilmiş değiller. Bulabileceklerini de sanılmıyor. Çünkü buldukları anda hayat sona erer. Hayat ancak kendi sırrı ile devam eden bir vaka ya da olgu...

"Hepimizin hayatı birbirine değişiyor. Birini kurcaladığımız zaman, zincirin diğer halkaları da kıpırdıyor. Sanki bütün insanlar birbirlerine değişiyorlarmış

gibi...Herkesin hayatının, diğ er insanların hayatını etkilemesi de ilgimi çekiyor.”
Diyor bu konuda Ahmet Altan...

ZEHRA ASLI BA KIR

GİRİŞ

31 Mart ayaklanmasını, Abdülhamid döneminde geçen olayları konu alan İsyân Günlerinde Ask, siyasi ve kadın erkek arasındaki iktidar ilişkilerine getirdiği yeni yorumlarla dikkat çekiyor. 31 Mart'ın söylendiği gibi gerici ayaklanması değil alaylı ve mektepli askerlerin karşı karşıya gelmesinden kaynaklandığını savunuyor Ahmet Altan. Roman, Altan'ın bir önceki romanı Kılıç Yarası Gibi'nin de devamı niteliğinde.

Roman'da isyan günlerinde insanların toplumsal ve siyasi olaylar dışında aşk ve güncel hayatları anlatılmaktadır. Roman kişilerinin birbirleri ile ilişkileri daha çok psikolojik yönden ele alınmıştır. Birbirlerine verdikleri tepkiler ve bu tepkilerin doğurduğu etkiler sonucunda oluşan olaylar anlatılıyor. Roman kadınları toplum içerisinde pek iyi karşılanamayacak davranışlara sahipler. Aileleri içerisinde mutaassıp bir yapıya sahip olmalarına rağmen kendi i  hayatlarında çok fattan bir kişilik sergilemektedirler.

AHMET ALTAN

Yazar Hakkında Bilgi

Ahmet Altan... 1950 yılında doğdu. Orta ve lise öğrenimini çeşitli okullarda okuyarak tamamladıktan sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne devam etti. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. 24 yaşında gazeteciliğe başladı. Gece muhabirliğinden genel yayın müdürlüğüne kadar gazeteciliğin hemen hemen bütün kademelerinde çalıştı. 1987 yılında köşe yazarlığı yapmaya başladı. 1990 yılında genel yayın müdürüyken gazeteciliğe ara verdi. Çeşitli televizyon programları hazırladı.

Birçok yazısı nedeniyle yargılandı ve 1995 yılında bir buçuk yıl hapse mahkum edildi. İlk romanı Dört Mevsim Sonbahar 1982'de yayınlandı. Altan bu romanıyla Akademi Roman Ödülü'nü aldı. 1985'te yayınlanan ikinci kitabı Sudaki İz toplatıldı ve müstehcenlikten yargılanarak mahkeme kararıyla yakıldı. Üçüncü romanı Yalnızlığın Özel Tarihi ise 1991'de basıldı. Altan daha sonra denemelerden oluşan Geceyarı Şarkıları'nı; romanı Tehlikeli Masallar'ı, yine denemelerden oluşan Karanlıkta Sabah Kuşları'nı ve son olarak da romanı Kılıç Yarası Gibi'yi çıkardı. Bu kitabıyla da 1999 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Altan halen Aktüel dergisinde "Kum Saati"ni akıtmaya devam ediyor.

Romantik ama bir o kadar da isyankar, yalnız ama bir o kadar da kalabalık... "Ahmet Altan" tek bir cümlede nasıl tanımlanır bilinmez ama kalemi ve yüreğiyle içimizde bambaşka dünya kurduğu kesin... Herkesin

Ahmet Altan'ı farklı. O tek bir kişi, ama o kadar fazla ki... Herkesin Ahmet Altan'ı kendine özel, herkesin Altan'ı başka.

“Meslek olarak yazarlığı seçmek, öyle çok da akla yakın bir şey değil. Yaşamın dışında kalıyor yazar. Deliler de biraz böyle. Yani biri sana söylemezse bir yazar deli mi, akıllı mı, ayırımına varamazsın” diyen Ahmet Altan hayata, yaşamaya ve en çok da kadınlara aşık. Gidebileceği en son ve en derin noktaya kadar kadınların ruhlarına girmeyi arzuluyor. Hemen hemen her yazısında kadınları anlatıyor, onların çelişkilerini, arzularını, hırçınlıklarını, aşklarını tüm detayıyla gözler önüne seriyor. Neden kadını anlatıyorsunuz sorusunu da şu şekilde yanıtlıyor Altan:

“Kadını anlatmak, kadın için de erkek içinde daha güçtür. Kadının girift bir yapısı var. Tepkilerini, duygularını yakalamak daha zor. Kadın sürekli olarak kendisini sorgular, didikler. Oysa erkek öyle değildir. Erkek düz davranıyor ve açıkçası kadınları fazla dikkatli dinlemiyor. Çünkü onlar genellikle anlatıyorlar. Benim diğer erkeklerden farkım kadınları ciddiyetle dinlemiş olmamdır belki. Çünkü dinlerseniz kadın herşeyi anlatır. Ben her kadından çok şey öğreneceğimi bastan kabul ederim ve her kadından da birseyler öğrenirim. Bence erkekler kadınları dinlemeyerek esrarengiz bir dünyaya girebilme şansını kaybediyorlar”

Yazma özelliği ailesinden geliyor Altan'ın. Türk başının “üç silahşörü” onlar. Çetin Altan, Mehmet Altan ve Ahmet Altan... Tarzları farklı bile olsa aynı paydada buluşabilmeyi başaran ender insanlardan... Hepsi için de edebiyat bir tutku... Ama Ahmet Altan'daki yeri apayrı.

Edebiyatın ne olduğunu bilmenin çok önemli olmadığını savunuyor Altan. Onun için önemli olan edebiyattan tat alıp almamak. "Elbette edebiyatın bir tarifini yapabiliriz. Benim edebiyattan anladığım; edebiyatın bireyle, tek bir insanla kalabalıklar yani insanlar arasında kurulmuş bir köprü olduğunu. Edebiyat bu iki uçtan birbirine haber taşır. Bireyin içinde neler olup bittiğini kalabalıklara anlatır, kalabalıkların nasıl yaşadığını, aslında hepsinin bireylerden oluştuğunu, dertlerin sorunların hep birbirine benzediğini, insanların yalnız olmadıklarını da o tek bireye anlatır.

En güzel haliyle insandan insanlığa, insanlıktan insana ilişkiler kurar. Edebiyat bana göre aynı zamanda eğlendirici de bir olgu. Ancak insanları yazarken tanıdığım kadar yaşarken tanıdığımı söyleyemem" diye tanımlıyor edebiyatı.

Bu kadar çok yazı yazan ve her yazdığıyla da kendisinden bahsettirmeyi bilen bir yazar yazarken neler hissediyor, neler düşünüyor sorusunu şu şekilde cevaplıyor Ahmet Altan: "Roman ya da herhangi bir yazı yazarken bilmediğiniz, içinde taşıdığınızın bile farkına varmadığınız bir kişilik ortaya çıkıyor.

"Ben bir romanı yazarken neler hissettiğimi bilmiyorum ve anlatamam. Ama başka bir yazar da anlatamaz. Nasıl oldu, onca şeyi ben nasıl yazdım, onları nerden biliyorum; gerçekten bilmiyorum. Düşünün, bir adam başka bir adamı öldürmeye gider, ama o andan itibaren başına neler geleceğini hiç kimse bilemez. Bu da böyle birsey. "Şunu yazacağım" diye yola çıkıyorsun, ama yazı seni bambaşka yerlere götürüyor. O anda kim olduğunu da bilmiyorsun, nasıl olduğunu da... Bu gerçekten çok çekici"

Yazdıkları gibi hayatı da farklı oldu Altan'ın. Beş yaşındayken Cumhurbaşkanlığı Köşkünde saklanbaç oynadı, yirmi yaşında gözaltındaki babasını arıyordu, otuz yaşında kitabını yaktilar, kırkbeş yaşında da düşünce suçundan yirmi ay hapse mahkum ettiler.

İlkokuldaki arkadaşı Celal Bayar'ın torunu Emine sayesinde Cumhurbaşkanlığı makam arabasına binmiş ve köşte saklanbaç oynamış Altan. Çocukluğu hep eğlence içinde geçmiş. Yaşanan olayların fazla farkında değilmiş açıkçası. Ama yaş 20'ye geldiğinde babasını bir gün gazetede görmüş. Yüzü gözü kan içinde. İşte o an, müthiş tepki duymuş. İnanılmaz öfkelenmiş. Bunu yapan insanların böyle bir hakkı olmadığını düşünüp; onları dövmek, onlarla kavga etmek istemiş. Daha sonra "12 Mart Balyoz Harekatı" sırasında bir gün eve gelip Çetin Altan'ı yaka paça bir arabaya bindirmişler. O günden sonra da 20 gün boyunca görememiş babasını. Her yerde aramış. Sonra da bu olaylara alışmış.

30'lu yaşlarda, yazdığı kitabı "Sudaklı İz", kamuoyunun büyük tepkisine neden olmuş. Öyle ki sağcısı, solcusu devletçisi, devleti; romanın ve Ahmet Altan'ın üstüne gelmişler. Sol kesim romanda geçen devrimci kahramanların zaaflarına karşı çıkmış; devlet polis iskencelerini anlattığı için öfkelenmiş ve sonuçta da Muzur Kurulu kitabın yakılmasına karar vermiş. Böylece Altan Türkiye'de kitabı yakılan ilk yazar olmuş.

Yaş 45'e geldiği zaman da düşünce suçundan 20 ay hapse mahkum olmuş, ama hayatındaki aksilikler hiç bitmemiş Altan'ın. Milliyet'te yazdığı "Atakürt" başlıklı yazı nedeniyle işinden çıkarılmış. Yani bir yazı yazmış ve hayatı tamamen değişmiş. Basının bir bölümü desteklemiş, ama bir bölümü

de yerin dibine batırmış onu. Hatta onu savunan ve yazısından alıntı yapan Yeni Politika Gazetesi'nin o sayısı bile toplatılmış.

Farklı, çelişkili ve zor bir hayattı onun yaşadığı. Zorluklarla doluydu ama hep mutlu olmasını bildi. Gülümseyen yüzü, derinlerden gelen buğulu sesiyle bizleri etkiledi. Kimi çok sevdi, kimi nefret etti. Arası yoktu yani. "Ya sev, ya nefret et!" mantığı hakimdi beyinlerde... Hayat karşısında hiç yıkılmaz bir tavır sergiledi. Ne düşünüyorsa, ne hissediyorsa onu yaptı. Belki de bu yüzden Ahmet Altan oldu.

Aynı dünyanın farklı insanlarından biri yalnızca. Aşka aşık, kadınlara aşık... Her aşk ona göre ilk aşk... Okurlarını kendine aşık etmesini bilen, insanları en can alıcı yerden; kalplerinden fetheden bir yazar...

Roman

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK

Saltanata, Padişaha karşı ayaklanan İttihatçıların isyanı ve bu isyan sırasında bir ailenin bireylerinin yaşadığı aşk hikayelerini ve o dönemde İstanbul'un içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

Karısının kendisini terketmesi üzerine kendisini vuran Hikmet Bey uzun bir süre Fransa'da hastanede kaldıktan sonra iyileşip, İstanbul'a dönmeye karar verir.

Binbaşı Ragıp Bey, o dönemde İttihatçılar ile Padişah yanlısı subayların sebep olabileceği karmaşadan endişe eden Fransız, Selanik'e kadar uzanan İttihatçıların liderlerinden biriydi Şeyh Efendi'nin kızı Hatice Hanım ile evlenir. Buna rağmen İstanbul'da birgün yolda karşılaştığı Dilara Hanım ile de beraberliğe başlamış sonraları bu sebepten eşi Hatice Hanım'dan ayrılmıştır.

Binbaşı Ragıp Bey 31 Mart olayında askeri kişiliğini, cesaretini açıkça ortaya koyan kesin olarak Padişah karşıtı ayaklanmaya en iyi şekilde önyak olan başarılı bir askerdir.

Dilara Hanım ise büyük bir konakta kızı Dilevser ile yalnız yaşayan varlıklı dul bir bayandır. Her zaman belirsizliklerle dolu, daima alaycı konuşmaları ortaya koyan , bu tavrını ilk başlarda Ragıp Bey'e karşı da sergileyen ancak her zaman Ragıp Beyi seven bir kadındır.

Hastaneden çıktıktan sonra İstanbul'a dönen Hikmet Bey bir süre babası doktor Hikmet Paşa'nın yanında kalmıştır. Raşit Paşa dönemin padişahının doktoru aynı zamanda yakın arkadaşıdır. Padişaha karşı olsa da oğlunun her zaman "kendi düşüncesi, inancı olmasından dolayı manevi bağları bir süre sonra maddi bağlarının da önüne geçmiş hatta padişah tahtından indirilip sürgüne gönderildiği dönemde bile Reşit Paşa onu yalnız bırakmamış, padişah ile beraber İstanbul'dan ayrılmış, sürgün döneminde de Reşit Paşa padişah'a destek olmuştur.

Padişah tarafından İstanbul'dan sürgün edilen Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan isyan günlerinde yeniden İstanbul'a dönmüştür. Karısını sürgün etmesine ve onu hep sevmesine rağmen Reşit Paşa daima padişah'ın yanında yer almıştır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul dönüşü, hem padişah'ın tahttan indirilmesine şahit olma isteği, hem de oğlu hikmet Bey'in çocuklarını yanına çağırmasından dolayıdır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul'a dönüşünde Hikmet Bey'in üvey kızı Rukiye ile olmuştur.

Rukiye; üvey babası Hikmet Bey'i kendi babası olarak görmüştür. Hikmet Bey'i bırakıp bir Yunan ile kaçan Mehpere Hanım'ın ilk evliliğinden Şeyh Efendi'den olan kızı hep üvey babası ve üvey babaannesi ile Fransa'da yaşamıştır. Evleneceği döneme kadar öz babasıyla ilişki kurmayan ve anne-babasını benimsemeyememiş bir kadındır.

Mehpare Hanım ise İstanbul'un en bilgili, alimlerinden Şeyh Efendi ile evlenmiş ardından Hikmet Bey ile beraber olmuş bir süre sonra da onu bırakıp Konstantin adlı Bir Yunanlı ile Selanik'e kaçan güzel, genç bir bayandır. Her zaman İstanbul'un ve saltanat'ın kendisine baskı unsuru

olduğunu savunmuş ve Konstantin ile uzun bir süre Selanik'te yaşamıştır. Buna rağmen bir süre sonra oraya ait olmadığını hissetmiş ve İstanbul'a geri dönmüştür.

Yeniden Hikmet Bey ile biraraya gelme umudu oluşmuş ve bunu istemiştir. Ancak Hikmet Bey bunu kabul etmemiştir.

Tam da bu dönemde Hikmet Bey babası Raşit Paşa ile kaldığı sıralar yaşadığı kötü dönemleri atlatabilmesi için babası ona bir cariye tutmuştur. Hediye, ismi Hikmet Bey tarafından konmuş, hayatının sonuna kadar ona sadık kalmış, ilk başlarda yalnızca bir cariye iken sonraları saygı ve sevgiyle onu kendisine bağlamayı başarmış bir kadındır. Ama bu başarısı sonunda etraflarında herkesin, kendisi de dahil evleneceklerini beklediği anda Dilara Hanım'ın kızı Dilevser ile evlenmesini engelleyememiştir. Zaten bu olayın ardından yaşamını kendisi sonlandırmıştır.

Dilevser ise Dilara Hanım'ın kızıdır. İsyan anında yan komşuları Hikmet Bey ile görüşmeye başlamışlar, zaman içerisinde kendinden hayli büyük olan Hikmet Bey ile ilişkiye girmiştir. İlk etapta son derece sessiz , yalnızca edebi yönüyle iletişim kurabildiği Hikmet Bey'i sonraları Mehpere Hanım ve Hediye'ye rağmen etkileyebilmiş ve sonunda onunla evlenmiştir.

Eserin adında da belirtildiği gibi romantizm bu karakterlerin isyan günlerinde yaşadıkları zorluklardan daha fazla karmaşa ve çıkmazı oluşturan aşk hayatlarını incelemektedir.

Hikmet Bey eşi tarafından terkedilip bir Yunan ile Selaniğe kaçtıktan sonra kendini öldürmek istemiş ancak yaralayabilmiştir. Uzun bir süre

Fransa'da hastanede tedavi gördükten sonra psikolojik olarak ta kendini hazır hissettikten sonra, annesi Mihrişah Sultan'a çocukları İstanbul'a getirmeleri haberini yolladıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. İhanet kadar kendisini öldürmenin ve ne kadar sevse de kendisini bir kadın için öldürmek istemenin onur kırıcılığı ile İstanbul'a dönen Hikmet Bey'i babası doktor Raşit Paşa karşılamıştı. Yaşadığı kötü dönemden sonra kimse ile biraraya gelmek istememiş, babasından kendisine konak kiralamasını talep etmişti. Bu kötü dönemi unutması adına babası kendine bir cariyeye hediye etmişti. İstanbul'a geldiği o ilk gece odasında cariyeye ile tanışmış ölene kadar kendisine kalacağını belirtmiş ismini bile Hikmet Bey'in koymasını beklemiştir. Hikmet Bey de bunun bir armağan oluşunu hatırlayıp diğer ayrıntıları önemsemeden ona Hediye adını koymuştur. O geceden sonra Hediye'den asla ayrılmadı. Ertesi gün kendi konağına taşınırken de Hediye'yi yanında götürdü. İlk başlarda yaşadığı kötü dönemden dolayı Hediye de dahil herkese kötü davranan Hikmet Bey sonraları Hediye'nin hayatında ve duygularında oluşturduğu yoğunluğun sonucu olarak onu daima korumuştur.

İsyan döneminde yan konakta oturan ve bir sabah padişah yanlısı subayları o konağa saldırana kadar Hikmet Bey'in Hediye'ye karşı olan duyguları hep bu yönde gelişti. Tüm zamanını onunla birlikte geçiriyordu. İsyan günleri subaylar yan konağa saldırdığında Hikmet Bey duruma müdahale etmiş ve konağın sahibi olan Dilara Hanım ile kızı Dilevser'i yemeğe davet etmişti. Yemek esnasında Dilevser ile pek konuşmayan Hikmet Bey sonraları onun edebi yönünü keşfetmiş onun kendi kütüphanesini kullanabileceğini söylemişti. O günden sonra hemen hemen hergün Dilevser ile kütüphanede saatlerce eserler üzerine konuşmaya ve ondan etkilenmeye başlamıştı.

Aynı dönemlerde ilk eşi Mehpare Hanım Selanik'ten, Konstantin'den kaçmış İstanbul'a geri dönmüştü. Ortak çocukları ve kendi kızı olmasına rağmen daima Hikmet Bey'in yanında yaşayan Rukiye'yi de bahane ederek onu görmek istemişti. Birgün biraraya gelmişler ve geceyi de birlikte geçirmişlerdi. O gecenin sabahında tüm hayatını yoluna koymuş olan Hikmet Bey Mehpare Hanım'ı hala çok sevdiğini anlamış ancak buna rağmen Mehpare Hanım'ı ardında bırakmıştı.

Tam da o günlere denk gelen bir dönemde Hediye'nin de varlığını unutup Dilevser'e evlenme teklif etmişti. Bunun üzerine de hediye de zaten Hikmet Bey olmadan yaşayamayacağını bildiği için kendini öldürmüştü.

Binbaşı Ragıp Bey, İttihatçıların önde gelen başarılı liderlerindendi. Saltant'ı ve padişah sisteminin son bulmasını çok fazla desteklese de kayınpederi Şeyh Efendi ile de arası hep çok iyi olmuştu. Eşi Hatice Hanım ile daima aşamadıkları sorunlar vardı. Birgün karargahına giderken yolda Dilara Hanım ile karşılaşmış ve onu konağına davet etmişti. O gece başlayan ilişkileri hiçbir zaman kopmadı. Dilara Hanım'ın eşine ve diğer kadınlara kıyasla adını koyamadığı bir etkisi vardı. Dilara Hanım ile yaşadığı bu yasak ilişki bir süre sonra hem lider bir Binbaşı oluşundan hem Şeyh Efendi'nin damadı oluşundan herkes tarafından bilinir olmuştu. Hatta bu ilişki için eşi Hatice Hanım'dan da ayrılmıştı.

Şeyh Efendi bu dönemde bile Ragıp Bey'i yadırgamamış, her zaman iyi dost olduklarını vurgulamış hatta isyan başlamadan önce ona yardımcı olacak bilgiler vermişti.

Herkes bugün yarın isyanın başlamasını beklerken ordu içinde var olan karışıklı özellikle Ragıp Bey ve silah arkadaşlarını endişelendiriyordu. Çünkü İttihatçı askerler, subaylar kadar padişah yanlısı asker ve subaylar da ordunun içinde mevcuttu. Siyasi konular konuşulmaya başlandığında birbirlerine silah çekecek kadar ayrı askerler aynı çatı altındaydı. Tüm bunları gözlemleyen Ragıp Bey padişah yanlısı askerlerin ve şeriatçıların harekete geçeceği zamanı Şeyh Efendi'den öğrenmişti.

Yine Dilara Hanım ile geçirdiği bir gecenin sabahında şeriatçılar ayaklanmıştı. Kendisi sivil kıyafetlerle kendi karargahının yakınlarına kadar ilerlemiş ancak orada şeriat karşıtı oldukları için kendi arkadaşları tarafından öldürülen askerlerini görünce merkez istihbarat binasına gitmişti, bu arada tüm yol boyunca askeri kıyafetli olan meclis ve yönetim binalarına gelmeye çalışan tüm üst rütbeli askerleri öldürdüklerine şahit olmuştu.

Ayaklanmanın çıktığı gün geri çekilmişler Selanik'ten gelecek orduları beklemeye başlamışlardı. Ragıp Bey bölüklerden birinin başına getirilmiş ertesi gece İstanbul'a Selanik'ten gelen birliklerle saldırmaya-ayaklanmayı bastırmak için harekete geçmişlerdi. Her çatışma durumunda olduğu gibi kendileri de kayıp verseler bile en son kalan şeriatçı isyankarı bir binaya sıkıştırmışlar, onlar da kendilerini binadan atarak öldürdükten sonra isyan bastırılmıştı.

Ragıp Bey ve silah arkadaşları son olarak Padişah'ın tahttan indirildiğini ve sürgüne gönderildiğini belirterek isyan tamamen bastırılmıştı.

Dönemin padişahı düştüğü, düşürüldüğü durumun utancıyla sürgüne yanında doktoru Reşit Paşa ile gitmişti. Reşit Paşa hayatının her

kademesinde yanında olan padişah'ı böyle zor bir döneminde yalnız bırakmayacağını, bunun ihanet olacağını belirtip oğlu Hikmet Bey'e veda edip padişah ile beraber sürgüne gitmişti.. Bir dönem Padişah Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan'ı İstanbul'dan sormuş olmasına rağmen onu bırakmamıştı.

Mihrişah Sultan ise sürgün kararından sonra uzun yıllar torunları ile zaman zaman da oğlu Hikmet Bey ile Fransa'da yaşamıştı. İsyanın bastırılmasının hemen ardından, padişah'ın sürüleceği haberi ile yeniden İstanbul'a dönmüş, hayatının her döneminde ondan nefret ettiği için sürgün edilmesine de şahit olmak istemişti.

Mihrişah Sultan oğlu Hikmet Bey'i her daim eleştirmiş, özellikle Mehpere olan ayrılığın ardından kendisini vurma girişiminden dolayı onu aşağılamıştı. Buna rağmen hep gerek oğlu gerek torunlarına daima destek olmuş onların yanında yer almıştı. İlk günden beri yanında kalan Rukiye'yi babası ile diyaloga geçirmiş, üvey babası Hikmet Bey'e ihanetine rağmen annesini affetmesi gerektiğini belirtmişti. Rukiye ise okuyacağı okullardan, yaşamını birleştireceği adama kadar hayatının her etabında üvey babası Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'ın kararlarına değer vermişti. Babası Şeyh Efendi'yi kendisini sevmemekle, annesi Mehpere Hanım'ı ise üvey babası Hikmet Bey'e yaptıklarından dolayı asla affetmemişti. Evleneceği dönem bile izinleri Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'dan almış anne ve babası olarak onları göstermişti.

İnsan hayatının hangi etabında olursa olsun savaş, isyan, çatışma her daim içindeki duyguları yitirmediği, insanların kimi zaman doğruyu bulduğu

kimi zaman ise doğruyu görmesine rağmen yanlış tercih edişini sonuçta daima duygularının esiri oluşunu her yönüyle ele almıştır.

İnançları, düşünceleri, uğruna savaştığı düşünce ya da değer yargıları ne olursa olsun insanı hemen hemen her döneminde yakalayan aşkı ve bunun getirdiğı kimi zaman acı, ihaneti, kimi zaman ise mutluluğı altı çizili olarak diler getirilmiştir.

ŞAHISLAR

ASLİ ŞAHISLAR:

Dilara Hanım, Dilara Hanım ise büyük bir konakta kızı Dilevser ile yalnız yaşayan varlıklı dul bir bayandır. Her zaman belirsizliklerle dolu, daima alaycı konuşmaları ortaya koyan , bu tavrını ilk başlarda Ragıp Bey'e karşı da sergileyen ancak her zaman Ragıp Beyi seven bir kadındır.

Ragıp Bey'in sevgilisi ve aynı zamanda hafif meşrep bir kadın. Ama Ragıp Bey'i gerçekten seven bir kadındı. Kibar bir gülümsemesi vardı. Yaralayıcı bir alaycılıkla bakardı insanlara. Akıllı ve akıllı oluşunun farkında olup karşısındaki insanları bu zeka oyunları ile ezmeyi seven bir kadın. Ragıp Bey'i o güne kadar en çok sarsan insandı belki. Yatakta saldırgan şehveti ile her zaman bir intikam tadı alıyordu. Dilara Hanım kendisi bile kim olduğunu bilmiyor ve sürekli kimlik bunalımları yaşıyordu. Karşısında hep birilerini bir düşman olarak görüyordu ve bu yüzden odasına kapanır, kimse ile görüşmezdi. Bazen de asıl düşmanı kendisi oluveriyordu.

Kendi hizmetkarlarına bazen o zarafet dolu dudaklarına yakışmayacak sözler kullanıyordu. Bu tür durumlarda dişiliğini ön plana çıkaracak her türlü berbat ilişkiyi ilk önüne çıkacak erkeklerle yaşayacak kadar kendisinden geçen bir yapıya sahipti. İnsanları sürekli tedirgin eden bir kin ve öfkesi vardı. Ama insanları çeken de bu tür bir öfke yani; kesin ve yadırganır olmayan öfkesiydi. Ragıp Bey ise onu her zaman fedakarlık yapan bir kadın olarak görüp inna borçlu hissederdi kendini.

Mihrişah Sultan; sakin ve hareketsiz bir ömür süren Kanlıca'ya , yalılardaki genç kızların ve halayıkların pencerelerdeki cumbaların gerisine yığılmalarına yol a acak kadar telaş içerisinde hallederdi sorunlarını. Kendi güzelliği ve gücünü yansıtan bir kalabalık isteği vardı.Başkalarından her zaman birşeyler bekleyen bir tavrı vardı. Bu yüzdendir ki annesinin bile oğlunu görmek istemesi yalvarmaya dönüşmüştü. Hiçbir olayı kendi varlığından ötede tutamayan bir kişiliğe sahipti. Zayıf erkeklere karşı gizli bir tiksinti hissederdi. Bu yüzden oğlunun bir kadın yüzünden intihara teşeb  s etmesi onun için çok onur kırıcı bir olaydı.

Mihrişah Sultan; sürgün kararından sonra uzun yıllar torunları ile zaman zaman da oğlu Hikmet Bey ile Fransa'da yaşamıştı. İsyanın bastırılmasının hemen ardından, padişah'ın sürüleceği haberi ile yeniden İstanbul'a dönmüş, hayatının her döneminde ondan nefret ettiği için sürgün edilişine de şahit olmak istemiştı.

Dilara Hanım, Mehpere Hanım; ve Mihrişah Sultan neredeyse aynı özelliklere haiz, hafifmeşrep bu     kadın. 'Kimi güzelliği, kimi de zekasıyla erkekleri çılgına   eviren', 'fettan ve ulaşılmaz', 'erkeklerin dindirilemez acılarının tek müsebbibi', 'buyurgan, aynı zamanda kibirli' ve 'sevgi ve aşk anlayışı yalnızca cinsellikten ibaret' olan kadınlar.

Ragıp Bey; Binbaşı Ragıp Bey 31 Mart olayında askeri kişiliğini, cesaretini açıkca ortaya koyan kesin olarak Padişah karşıtı ayaklanmaya en iyi şekilde önayak olan başarılı bir askerdir. Ragıp Bey hayatının önemli bir dönemini , söylenmemiş var olmayan bir cümlenin, bir boşluğun, bir eksikliğin tutsağı ve de takipçisi olarak yaşayan biriydi.

Evliliğindeki sonsuz mutsuzluk ve Dilara Hanım ile ilişkisindeki isimsiz eksiklik, onun teselliye mesleğinde aramasına, askeri itaate ve disipline daha çok önem vermesine neden oluyordu. Bu yüzden emrindeki küçük rütbeli subaylara göz açtırmıyan ve disiplini sağlamaya çalışan bir karaktere sahipti. Evindeki hizmetçilerini bile gözü ile idare eden otoriterliği kendinden ve bağlı bulunduğu sorumluluktan ve hatta içindeki anlamsız huzursuzluk hissinden kaçışının bir yoluymuş belki onun için.

Hüseyin Hikmet Bey, Mehpere Hanım'ın vurduğu aşk darbesiyle yegane kurtuluş olarak gördüğü intiharı bile beceremeyen sabık bir koca, düşüncelerinde ve hayalinde hep sevgiyi aramakla meşgul bu yüzden birçok sevgili değiştiren ve kararsız bir karakter. Edebi yönü çok güçlüdür ve kitaplara olan ilgisi daha sonraları Dilsever Hanım ile olacak olan birlikteliğin temel taşı olacaktır.

Psikolojik yönden bakmak gerekir ise ayrılık ve aldatılma acısını kaldıramayan bir kişiliğe sahip ve aynı zamanda etrafındaki insanlar tarafından her ne kadar eleştirilir ise eleştirilsin yine de sevilmeğe. Özellikle üvey kızı tüm kademelerde ve izin konularında ona danışmaktan çekinmemektedir. Hep yüzünde kederli bir tebeesüm taşırdı. Zekası bazen yakıcı bir insafsızlıkla birleşip karşısındakini sıkı ama lezzetli bir biçimde bunu dengelemeyi başaran bir insandı. Karşısındaki insanların suskunluğu ve ortam içerisinde konuşmaktan çekinen insanlara karşı bir sempatisi vardı ve Dilevser Hanım'ın ilk tanıştıklarındaki bu çekingen ve suskun tavrı etkilemişti onu.

Hikmet Bey gerektiğinde varlığını hissedilmez hale getirebilen eğitilmiş kibarlığı ile insanları nasıl etkilemesi gerektiğini bilen biriydi. Ne kaba ne de çok zayıf bir erkekti, karakter olarak her duruma ayak uydurabilen bir yapıya sahipti. Ve karşısındaki etkiyecek en önemli özelliklerinden biri de buydu. Kadınlarda saflığa-masumiyete ve müstesna bir güzelliğe önem verirdi. Aşık olmadığı zamanlarda ise alt sınıf kadınlarla birlikte olmak hoşuna giderdi, çünkü onların kendilerini sorgusuz ve sualsizce vermeleri hoşuna giderdi.

Doktor Reşit Paşa, delice bir tutkuyla bağlı olduğu karısı Mihrişah Sultan'ın gösteriş merakı ve çılgın isteklerine cevap veremeyerek terkedilmiş kifayetsiz bir eş. Aynı zamanda tam bir padişah hayranı zaten tüm zorlukları sırasında padişahın yanından ayrılmayan sadık bir kul olarak görülmektedir. Tüm bu yaşadıklarına rağmen hatta sürgüne bile padişah ile gitmesine rağmen ondan ayrılmamış ve sadakatini göstermiştir. Zaten bu durum yüzünden karısını da bu nedenden dolayı kaybetmiştir. Karısını bu durumun içerisinde çıkaramayan güçsüz ve sadece başkalarının emri altında onların söylediklerini yapan bir şahıs. Hikmet Bey'i hiçbir durumda yalnız bırakmayan tek kişi ve birçok kötü durumdan kurtulmasına hatta onu tüm insanların suçladığı durumlarda bile destekleyen bir karakterdir.

Şeyh Efendi; yüzünde her zaman kara bir tebessümle ve hüznle dolaşan biri. Siyah uzun cüppe giyer, şeffaf ve bembeyaz bir yüz, alnının ortasından geriye doğru ağarmış saçları vardı. Gözleri hep uzaklara doğru dikilmiş bir çift kara fener gibidir. Çıldırasıya sevdiği eşi Mehpere Hanım'ı elinde tutamamış, aşık olduğu Mihrişah Sultan'a ise, yaklaşma cesaretini bile gösterememiş bir tarikat ehli.

Bu durumda olmasına rağmen çok kıskanç bir adamdı. Karısı Mehpare Hanım'ın yaşayacaklarını önceden kestiriyor ve onu bu durumlardan uzak tutmak için çabalıyordu ve nitekim Rukiye onun yanına tekke'ye gittiğinde bile yalnızlığını ona açmıştı ve yalnızlığını şu sözlerle dile getirmişti. "Ben birilerinden birşeyler istemeyi unuttum çünkü birşeyler isteyecek kimsem yok zaten" demişti. Biraz çekingen ve hatta kendini adadığını söylediği ve bilmediği varlığa tapınmaktan hayatı görmezden gelen bir şahıs. Ama en büyük güçsüzlüğünü sadece kendi kanından olan kızı Rukiye karşısında göstermişti.

Şeyh Efendi bu dönemde bile Ragıp Bey'i yadırgamamış, her zaman iyi dost olduklarını vurgulamış hatta isyan başlamadan önce ona yardımcı olacak bilgiler veren ve Ragıp Bey'e karşı saygı duyan bir karakterdir.

İçindeki boşluğu ve acıyı dindirebilmek için sürekli kendini ibadete verirdi. Şehirde o sıralarda cüppeli görülen herkes tutuklanıp götürüldüğü için dışarı çıkarken cüppesini çıkarıp herkes gibi paltoya ceket karışımı kendisini olduğundan çok iri gösteren bir giysi giymişti. Herşeyden kolayca haberi olan ve bu durumlarda insanları zorlayıp kötü durumlarından döndermek yerine onlara sadece sözlerle telkinde bulunmayı seçen birisidir. Hiçbir sevinci sonuna kadar yaşayamamıştı. Yaşamak istediği sevinçler hep boğazına düğümlenmiş veya kader tarafından engellenmişti. O da bunun farkındaydı ama isyan etmeyi istemeyen bir karaktere sahipti. Kendini sürekli dini aleme bırakan bu insanın sorumluluklarından da bu şekilde kaçtığını söyleyebiliriz.

TALİ ŞAHISLAR:

Rukiye; Şeyh Efendi'nin kızı. Gösterişin hiçbir türünü sevmeyen, kocasına sadık ve onu gerçekten çok seven bir kadın.Çünkü bu sevgide ihtiyaç duyduğu herşeyi bulduğunu düşünüyordu. Kararlı ve güçlü bir tabiatı vardı bu yüzden Hikmet Bey'in çektiği sıkıntıları görerek ona olan sevgisi sanki bir anne şevkatine dönüşmüştü.Hikmet Bey'e karşı kıskançlık derecesinde değil fakat ona karşı büyük bir beğenisi vardı. Yıllar sonra babasını görmeye gitmiş ve ona sorduğu soruların cevaplarını mantıklı bulup babasını affetmiştir.

Hediye; Hikmet Bey'in cariyesi, hayatta kadınlığı ile ilgili tüm duyguları Hikmet Bey ile yaşamış ve ona gönülden bağlı bir hizmetkar aynı zamanda mükemmel bir eştir. Ama daha sonraları Hikmet Bey'in Dilevser ile olan ilişkisi sonucunda kendini öldürmüştür. Hikmet Bey'in ona lütufta bulunması bile onu hiçbir zaman şımartmamıştır. Gururunu, kimliğini, kişiliğini, arzularını, şımarıklığını, varlığının hayattaki yansımalarını görme isteğini karanlık mahzenlerde, esir pazarlarında, harem odalarında, köle tüccarlarının, halayıkların, harem ağalarının küfürleriyle, tehditleriyle, hakaretleriyle kaybetmiş, ezilmeyi, yok olmayı, kendini fark ettirmeyi erdem saymayı çoktan öğrenmişti çünkü.

Konstantin; Hikmet Bey'in karısı Mehpare Hanım'ın uğruna Hikmet Bey'i bıraktığı Yunanlı adamdır.Romanda anlatıldığına göre Konstantin tam bir Yunan zamparasıydı. Nankör ve istediğini elde etmek için karşısında hiçbir engel tanımayacak bir adamdı. Mehpare Hanım da onun bu gizli

ZAMAN:

Yakın tarihimiz olan 31 Mart vakasının geçtiği sıralarda kitaba konu olan olaylar gelişmiştir. İç karışıklıkların hüküm sürdüğü bu zaman içerisinde insanların hayatta kalma mücadelesi arasında bile aşka ne kadar değer verdikleri anlatılmaya çalışıyor. Hatta içinde bulunulan devirde insanlar kendi iç karışıklıklarını unutmaları bile gerekmekteydi.

MEKAN:

İstanbul'un zengin sayılabilecek semtlerinden Kanlıca'da gelişmektedir olaylar. Boğaz çevresinde yalılarda yaşayan bu aile ve diğer bireyler bulundukları mekanın da etkilerini üzerlerinde hissetmişlerdir. Konakların birbirine yakın olması olayların gidişatını da olumlu veya olumsuz yönlerden etkilemiştir. Selanik'ten de çok kez bahsedilmektedir romanda, çünkü bu çevredeki insanların Selanik ile bağlantıları olduğu için sürekli gidiş geliş yapmaktadırlar.

“İSYAN GÜNLERİNDE AŞK” KİTAP HAKKINDA ELEŞTİRİ

"Zevkle okunacak bir kitap" Gazetelerin kültür sayfaları klişelerinin başında gelen bu cümleyle abartma korkusu duymadan tanımlanabilecek son dönem romanların başında geliyor Ahmet Altan'ın İsyân Günlerinde Aşk'ı.

Kadınların hayran bir ilgiyle takip ettiği ve en önemlisi 'aşk'a hakkını cömertçe teslim eden, belki de kadın ruhunu anlayan ve mahirane anlatan bir yazar olmasından ziyade, o neredeyse tek evrenselimiz olan 'aşk'ı, efsanevi bir masal kahramanıymışçasına uhrevileştirerek, onore eden anlatımı sevdirtiyor bu adamı, yazar Ahmet Altan'ın kaleminden çıkmış olması da, kitabı ayrıca bir cazibe merkezi haline getiriyor doğrusu.

İsyân Günlerinde Aşk'ın son zamanların en çok satanlar listesinde liderliği uzun süredir kimselere bırakmaması da bunu kanıtlamıyor mu zaten!

Gerçi tek sebep bu değil kitabın nüshasının bu kadar yüksek rakamlarda seyretmesine. Öncelikle romanın 'kitap kurtları'nın yanı sıra "bestseller" okuyucusuna da aynı oranda hitap ettiğinin altını çizmek gerek.

Dimağı yormayan, okuyucuyu birbiri ardına olayların merkezine götüren kurgusuyla kitabın 'vasat' okuyucuya da hitap etmesini sağlayan Ahmet Altan, bunu yaparken romanın vazgeçilmez unsuru olan 'dil'de tökezlememiş... Öyle ki, tarihi roman yazarlarının handikaplarının başında

gelen eski dili kullanma becerisi, bu romanda 'ustalık'ı dedirtecek bir birikimi yansıtıyor.

Ahmet Altan'ın, resmi tarih öğretisinin 'mürteci ayaklanması' yakıştırmasıyla asırlık bir tartışma haline getirdiği, tarih meraklılarının hararetli tartışmalarının merkezinden hiç düşmeyen '31 Mart Vak'ası'na farklı bir perspektiften yaklaştığı İsyen Günlerinde Aşk'ı, tıpkı konu aldığı o meşum olay gibi, haftalarca tartışıldı.

Aşk'ı ve kadınları anlatırken aynı zamanda lise sıralarındaki isyan öğretisine de cesurca karşı çıkan yazar, yıllarca zihinlere çakılan bir 'tabu'ya meydan okuduğu için televizyon ekranlarında yazdıklarını savunmak durumunda kaldı.

Hakkında açılan davalarla ve aldığı hapis cezalarıyla da tanınan Ahmet Altan, bu romanında "Hayır 31 Mart Vak'asında ulemanın hiçbir dahli yok, bu ayaklanma alttan alta İttihatçılar'ın işi" dediği için bakalım, yine istenmeyen adam ilan edilecek mi? Şüphesiz, herşeye rağmen bu başkaldırı, yazarın romanında da sarfettiği "cesaretin de nefret kadar büyük olması gereği" gerçeğine tekabül ediyor.

Tekrar romana dönersek, vaktin dindarlarına ve ulemaya yapıştırılan 'mürteci', 'softa', 'yobaz' yaftalarına 'Şeyh Efendi' tiplmesiyle karşı çıkan Altan, Tekke'nin hoşgörölü Şeyhi'nin dilinden 'insanları sevmeyen Allah'ı sevmeyezsin' vecizesiyle, yıllardır zihinlere kazınan her dindarın sofusu, her inançlının 'kaba' olduğu tezine karşı kazan kaldırıyor.

Yazar romanında kadınlara karşı takındığı bu acımasız - belki tek amacı meth-ü sena idi, tutumla, Kum Saati'nin Ahmet Altan'ı kisvesini çıkarıp atıvermiş üzerinden. Kadınları ne kadar sevmiş, naiflikleri, serin esintileri ve cazibeleriyle sevgiyi tartışmasız hakeden varlıklar olduğuna ne kadar inanmışsa, onlardan bir o kadar da nefret etmiş izlenimi veriyor ilk kez olarak.

İsyan Günlerinde Aşk'ta, erkeklerin, güzelliğiyle mağrur kadınların ayakları altında aciz yakarışlarla sürünmesi ve kadınların ömürlerinin tek minvali olan şehvet hevesi peşinde at koşturması, yazarın Aktüel'deki o kadınların ezilmiş duygularından, sevme iştihaklarından dem vuran yazılarını aratır nitelikte.

Ancak yine de karakterlerin iç alemlerindeki bendini yıkan dalgalar misali çevresindeki her tali duyguyu önüne alıp götüren "aşk" tasavvurlarını, harikulade bir kıvraklıkla seriyor okuyucunun dimağına yazar.

Bir de, Osmanlı'nın en başarılı padişahları arasında parmakla gösterilen, yıkılmasına ramak kalmış bir devleti 33 yıl ayakta tutmayı başararak, imkansız başamış bir padişah olan II. Abdulhamit'i paranoya belasına tutulmuş, zavallı, bi-çare bir ihtiyar olarak göstermeseydi yazar.

Romandaki pervasız cinselliği ise tarz meselesi deyip geçiştirmek gerekiyor. Ne de olsa Ahmet Altan bu. Ne de olsa konu isyanın orta yerinde, tüm kudreti ve ihtişamıyla parlayan kadınlar, ihanet ve aşk.

SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ

Cumhuriyet tarihinin en tartışmalı konuları arasındadır 31 Mart Vakası ve Sultan Abdülhamit. İşte Ahmet Altan, bu bulanık geçmişte kurmuş hikayesini. Ağırlıklı olarak resmi tarihin anlattıklarını sorgulayıp alternatif bir yorum getiriyor olup bitenlere, ancak edebiyatın içinden bakılan bir tarih, elbette şık karakterler, tutkular, aşk ve cinsellikle birlikte resmediliyor. Kurmaca metin ve kurmaca karakterlerle karşı karşıya olduğumuzu vurgulayan bir girişi var romanın. Hikaye, Osman adlı bir anlatıcının, hayallerine giren roman kahramanlarının hayatlarını okuyucuya aktarması biçiminde kurgulanmış. Ne var ki bu anlatım tarzı giderek silikleşiyor ve biz o yılların kaynayan İstanbul'unun güçlü simaları ile baş başa kalıyoruz.

Kanun-i Esasi'nin ilanı ve Abdülhamit'in yetkilerinin kısıtlandığı günlerde, saray doktoru Reşit Paşa ile, hayatını Fransa'da sürdüren Mihrişah Sultan'ın oğulları Hikmet Bey bir hastanede yatmaktadır. Çok güzel bir kadın olan karısı Mehpare'nin, kendisini terk etmesi nedeniyle intihara teşebbüs eden Hikmet Bey, iyileşip eve döndüğünde babasının hediye ettiği bir cariye; Hediye ile karşılaşır. Kırılan gururu ve gönül yaraları için iyi bir ilaçtır Hediye. Hikayenin önemli kişilerinden, Binbaşı Ragıp Bey ve Dilara Hanım da tutkulu bir cinsellikle sürdürürler birlikteliklerini. Üstelik Ragıp Bey, çok saydığı şeyhin kızı ile evlidir. Bir müddet sonra komşu olan Hikmet Bey ile Dilara Hanım'ın kızı Dilevser arasında bir yakınlaşma başlar. Selanik'ten dönen Mehpare Hanım'ın da ortaya çıkmasıyla romandaki aşk trafiği iyice karışır. Bütün bu aşklar yaşanırken, Abdülhamit'in son günleri yaklaşmış, siyasal gerilim artmış ve İstanbul'da huzursuz bir bekleyiş başlamıştır.

Görüldüğü gibi "Kılıç Yarası"ndaki karakterler bu romanda da sürdürüyorlar varlıklarını. "İsyen Günlerinde Aşk"ta, yine bir yandan Şeyh Efendinin, öte yandan Reşit Paşa ailesinin bir birini kesen hayat hikayelerini izliyoruz. Ancak bu kez,

bugünkü siyasi ve ideolojik duruma ilişkin göndermeler yapmaya ve daha çarpıcı bir tarihsel geri plana sahip hikaye. Doğrusunu söylemek gerekirse, Ahmet Altan tarihi bir romandan çok, bugünün insanlarına tarihi kostümler giydirip siyasi bir roman yazmış diyebilirsiniz.

Nasıl Bir İsyan?

Ahmet Altan, resmi tarihin “31 Mart vakası” ve Sultan Abdülhamit üzerine yapıştırdığı “mürteci” yaftasını yırtıp atmağa soyunuyor. Amaç bu olunca, o devrin siyasi aktörlerini ve güç ilişkilerini yeniden tanımlamak zorunluluğu doğmuş. Böylelikle, islami kanadın romandaki en güçlü temsilcisi Şeyh Efendi, ülkesini, insanını seven tam bir aydın kişilik sergiliyor. Buna karşılık İttihat ve Terakki’nin önemli adamlarından Cevat Bey alabildiğine acımasız, pragmatik ve olumsuz bir tip. Namuslu asker rolünde Ragıp Bey var, ama en ideal insan, bütün bu iktidar merkezli kavgaların, her tür ihtirasın dışında kalmasını bilen, aşkla sevip cinselliği ihmal etmeyen, Batı kültürüne sahip bir adam, yani Hikmet Bey. Kadınlar ve kadın erkek ilişkileri üzerinde çok fazla durmadan; roman kadınlarının -Hediye dışında- tutuklarını koparan, erkekleri avuçları içine almasını bilen türden seçildiğini ve aşk meselesine yazarın karamsar bir bakış fırlattığını söyleyeyim.

Yıllar önce, sonuçlardan yola çıkarak, Yalçın Küçük de “31 Mart”ı farklı yorumlamış, isyancıları ilerici, İttihatçıları gerici ilan etmişti. Bu kez Altan, isyanın dinci bir yanı olmadığını, hatta pek çok din adamının isyana karşı olduğunu, isyanın arkasında bir kısım askerin yer aldığını söylüyor. Aslında iki yorum da tarihe ilişkin değil, mesele resmi tarih ve Kemalizm’le hesaplaşmak..! Nitekim, “İsyan Günlerinde Aşk”ın ilerleyen sayfalarında, Hareket ordusu ile birlikte Mustafa Kemal ve İsmet Paşa’da uzaktan resmediliyorlar; “Bu durgun hayatın içinde hiddetle, ihtirasla konuşup tartışan tek kesim ise subaylardı. Askerin siyasete karışıp karışmaması subayları ikiye ayırmıştı; Mustafa Kemal’le İsmet Bey’in başını çektiği bir gurup, askerin derhal siyaseti bırakıp asıl mesleğine

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK
ROMANI'NIN İNCELENMESİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR.BÜLENT YORULMAZ

ZEHRA ASLI BAÇKIR

980861

LEFKOŞA/2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	II
YAZAR HAKKINDA BİLGİ.....	III-VII
ROMAN'IN ÖZETİ.....	VIII-XV
ŞAHISLAR.....	XVI-XXII
ZAMAN-MEKAN.....	XXIII
ELEŞTİRİ.....	XIV-XV
SON SÖZ.....	XVI
BİBLİYOGRAFYA.....	XVII

ÖNSÖZ

Roman, tarihin belli bir döneminde yaşayan insanları anlatıyor. Ben bu romana 'tarih romanı' denemez. Yazılanların tarih romanı olabilmesi için, o dönemde yaşayan ya da kurgulanan insan psikolojilerinden çok tarihi gerçekleri anlatması gerekir. Daha doğrusu edebiyat yapmaktan çok, tarihi hareketleri, eylemleri anlatmalıdır. Ama romanda tarih yalnızca dekordur. Yaratılan karakterlerin duygularını nasıl anlattığıma bakarım. Yazarın yaratıcılığı buradadır; kahramanların duygularını, duygu katmanlarını, duygusal sıkıntılarını ve duygusal derinliklerini anlatmış. Okuyucular, onların bu duygularını hissedebiliyorlar mı? Kendi duygu dünyalarında bunların karşılığını bulabiliyorlar mı? Romanda anlatılanlar tüm bunları yapabiliyorsa, bu iyi edebiyattır diye düşünülebilir.

İnsan ilişkilerinin en kuvvetli olduğu ve duyguların kesin hatlarla ortaya çıktığı zamanlar, aşk dilimleridir. Ama yalnızca aşklar yok romanda, ilişkiler de var. İnsan ilişkileri hepimizin ilgisini çekmez mi? Bence ilgi çekiyor; insanlar birbirleriyle nasıl ilişkiler kuruyorlar? İlişkiler sırasında hangi duyguları taşıyorlar? Bu duyguların ne kadarı gerçek? Kendi gerçekliklerinin ne kadarının farkındalar ve ne kadarını sorguluyorlar? Tüm bu soruların cevapları ilgi çekiyordur mutlaka.

Felsefe, edebiyat, diğer idelojiler ve bilimler hep aynı sorunun cevabını arar; Hayat nedir? İnsanlar bu sorunu cevabını bulabilmiş değiller. Bulabileceklerini de sanılmıyor. Çünkü buldukları anda hayat sona erer. Hayat ancak kendi sırrı ile devam eden bir vaka ya da olgu...

"Hepimizin hayatı birbirine değişiyor. Birini kurcaladığımız zaman, zincirin diğer halkaları da kıpırdıyor. Sanki bütün insanlar birbirlerine değişiyorlarmış

gibi...Herkesin hayatının, diğ er insanların hayatını etkilemesi de ilgimi çekiyor.”
Diyor bu konuda Ahmet Altan...

ZEHRA ASLI BA KIR

GİRİŞ

31 Mart ayaklanmasını, Abdülhamid döneminde geçen olayları konu alan İsyân Günlerinde Ask, siyasi ve kadın erkek arasındaki iktidar ilişkilerine getirdiği yeni yorumlarla dikkat çekiyor. 31 Mart'ın söylendiği gibi gerici ayaklanması değil alaylı ve mektepli askerlerin karşı karşıya gelmesinden kaynaklandığını savunuyor Ahmet Altan. Roman, Altan'ın bir önceki romanı Kılıç Yarası Gibi'nin de devamı niteliğinde.

Roman'da isyan günlerinde insanların toplumsal ve siyasi olaylar dışında aşk ve güncel hayatları anlatılmaktadır. Roman kişilerinin birbirleri ile ilişkileri daha çok psikolojik yönden ele alınmıştır. Birbirlerine verdikleri tepkiler ve bu tepkilerin doğurduğu etkiler sonucunda oluşan olaylar anlatılıyor. Roman kadınları toplum içerisinde pek iyi karşılanamayacak davranışlara sahipler. Aileleri içerisinde mutaassıp bir yapıya sahip olmalarına rağmen kendi i  hayatlarında çok fattan bir kişilik sergilemektedirler.

AHMET ALTAN

Yazar Hakkında Bilgi

Ahmet Altan... 1950 yılında doğdu. Orta ve lise öğrenimini çeşitli okullarda okuyarak tamamladıktan sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne devam etti. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. 24 yaşında gazeteciliğe başladı. Gece muhabirliğinden genel yayın müdürlüğüne kadar gazeteciliğin hemen hemen bütün kademelerinde çalıştı. 1987 yılında köşe yazarlığı yapmaya başladı. 1990 yılında genel yayın müdürüyken gazeteciliğe ara verdi. Çeşitli televizyon programları hazırladı.

Birçok yazısı nedeniyle yargılandı ve 1995 yılında bir buçuk yıl hapse mahkum edildi. İlk romanı Dört Mevsim Sonbahar 1982'de yayınlandı. Altan bu romanıyla Akademi Roman Ödülü'nü aldı. 1985'te yayınlanan ikinci kitabı Sudaki İz toplatıldı ve müstehcenlikten yargılanarak mahkeme kararıyla yakıldı. Üçüncü romanı Yalnızlığın Özel Tarihi ise 1991'de basıldı. Altan daha sonra denemelerden oluşan Geceyarı Şarkıları'nı; romanı Tehlikeli Masallar'ı, yine denemelerden oluşan Karanlıkta Sabah Kuşları'nı ve son olarak da romanı Kılıç Yarası Gibi'yi çıkardı. Bu kitabıyla da 1999 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Altan halen Aktüel dergisinde "Kum Saati"ni akıtmaya devam ediyor.

Romantik ama bir o kadar da isyankar, yalnız ama bir o kadar da kalabalık... "Ahmet Altan" tek bir cümlede nasıl tanımlanır bilinmez ama kalemi ve yüreğiyle içimizde bambaşka dünya kurduğu kesin... Herkesin

Ahmet Altan'ı farklı. O tek bir kişi, ama o kadar fazla ki... Herkesin Ahmet Altan'ı kendine özel, herkesin Altan'ı başka.

“Meslek olarak yazarlığı seçmek, öyle çok da akla yakın bir şey değıl. Yaşamın dışında kalıyor yazar. Deliler de biraz böyle. Yani biri sana söylemezse bir yazar deli mi, akıllı mı, ayırımına varamazsın” diyen Ahmet Altan hayata, yaşamaya ve en çok da kadınlara aşık. Gidebileceğı en son ve en derin noktaya kadar kadınların ruhlarına girmeyi arzuluyor. Hemen hemen her yazısında kadınları anlatıyor, onların çeliskilerini, arzularını, hırçınlıklarını, aşklarını tüm detayıyla gözler önüne seriyor. Neden kadını anlatıyorsunuz sorusunu da şu şekilde yanıtlıyor Altan:

“Kadını anlatmak, kadın için de erkek içinde daha güçtür. Kadının girift bir yapısı var. Tepkilerini, duygularını yakalamak daha zor. Kadın sürekli olarak kendisini sorgular, didikler. Oysa erkek öyle değildir. Erkek düz davranıyor ve açıkçası kadınları fazla dikkatli dinlemiyor. Çünkü onlar genellikle anlatıyorlar. Benim diğer erkeklerden farkım kadınları ciddiyetle dinlemiş olmamdır belki. Çünkü dinlerseniz kadın herşeyi anlatır. Ben her kadından çok şey öğreneceğimi bastan kabul ederim ve her kadından da birseyler öğrenirim. Bence erkekler kadınları dinlemeyerek esrarengiz bir dünyaya girebilme şansını kaybediyorlar”

Yazma özelliğı ailesinden geliyor Altan'ın. Türk başının “üç silahşörü” onlar. Çetin Altan, Mehmet Altan ve Ahmet Altan... Tarzları farklı bile olsa aynı paydada buluşabilmeyi başaran ender insanlardan... Hepsi için de edebiyat bir tutku... Ama Ahmet Altan'daki yeri apayrı.

Edebiyatın ne olduğunu bilmenin çok önemli olmadığını savunuyor Altan. Onun için önemli olan edebiyattan tat alıp almamak. "Elbette edebiyatın bir tarifini yapabiliriz. Benim edebiyattan anladığım; edebiyatın bireyle, tek bir insanla kalabalıklar yani insanlar arasında kurulmuş bir köprü olduğunu. Edebiyat bu iki uçtan birbirine haber taşır. Bireyin içinde neler olup bittiğini kalabalıklara anlatır, kalabalıkların nasıl yaşadığını, aslında hepsinin bireylerden oluştuğunu, dertlerin sorunların hep birbirine benzediğini, insanların yalnız olmadıklarını da o tek bireye anlatır.

En güzel haliyle insandan insanlığa, insanlıktan insana ilişkiler kurar. Edebiyat bana göre aynı zamanda eğlendirici de bir olgu. Ancak insanları yazarken tanıdığım kadar yaşarken tanıdığımı söyleyemem" diye tanımlıyor edebiyatı.

Bu kadar çok yazı yazan ve her yazdığıyla da kendisinden bahsettirmeyi bilen bir yazar yazarken neler hissediyor, neler düşünüyor sorusunu şu şekilde cevaplıyor Ahmet Altan: "Roman ya da herhangi bir yazı yazarken bilmediğiniz, içinde taşıdığınızın bile farkına varmadığınız bir kişilik ortaya çıkıyor.

"Ben bir romanı yazarken neler hissettiğimi bilmiyorum ve anlatamam. Ama başka bir yazar da anlatamaz. Nasıl oldu, onca şeyi ben nasıl yazdım, onları nerden biliyorum; gerçekten bilmiyorum. Düşünün, bir adam başka bir adamı öldürmeye gider, ama o andan itibaren başına neler geleceğini hiç kimse bilemez. Bu da böyle birsey. "Şunu yazacağım" diye yola çıkıyorsun, ama yazı seni bambaşka yerlere götürüyor. O anda kim olduğunu da bilmiyorsun, nasıl olduğunu da... Bu gerçekten çok çekici"

Yazdıkları gibi hayatı da farklı oldu Altan'ın. Beş yaşındayken Cumhurbaşkanlığı Köşkünde saklanbaç oynadı, yirmi yaşında gözaltındaki babasını arıyordu, otuz yaşında kitabını yaktilar, kırkbeş yaşında da düşünce suçundan yirmi ay hapse mahkum ettiler.

İlkokuldaki arkadaşı Celal Bayar'ın torunu Emine sayesinde Cumhurbaşkanlığı makam arabasına binmiş ve köşte saklanbaç oynamış Altan. Çocukluğu hep eğlence içinde geçmiş. Yaşanan olayların fazla farkında değilmiş açıkçası. Ama yaş 20'ye geldiğinde babasını bir gün gazetede görmüş. Yüzü gözü kan içinde. İşte o an, müthiş tepki duymuş. İnanılmaz öfkelenmiş. Bunu yapan insanların böyle bir hakkı olmadığını düşünüp; onları dövmek, onlarla kavga etmek istemiş. Daha sonra "12 Mart Balyoz Harekatı" sırasında bir gün eve gelip Çetin Altan'ı yaka paça bir arabaya bindirmişler. O günden sonra da 20 gün boyunca görememiş babasını. Her yerde aramış. Sonra da bu olaylara alışmış.

30'lu yaşlarda, yazdığı kitabı "Sudaki İz", kamuoyunun büyük tepkisine neden olmuş. Öyle ki sağcısı, solcusu devletçisi, devleti; romanın ve Ahmet Altan'ın üstüne gelmişler. Sol kesim romanda geçen devrimci kahramanların zaaflarına karşı çıkmış; devlet polis iskencelerini anlattığı için öfkelenmiş ve sonuçta da Muzur Kurulu kitabın yakılmasına karar vermiş. Böylece Altan Türkiye'de kitabı yakılan ilk yazar olmuş.

Yaş 45'e geldiği zaman da düşünce suçundan 20 ay hapse mahkum olmuş, ama hayatındaki aksilikler hiç bitmemiş Altan'ın. Milliyet'te yazdığı "Atakürt" başlıklı yazı nedeniyle işinden çıkarılmış. Yani bir yazı yazmış ve hayatı tamamen değişmiş. Basının bir bölümü desteklemiş, ama bir bölümü

de yerin dibine batırmış onu. Hatta onu savunan ve yazısından alıntı yapan Yeni Politika Gazetesi'nin o sayısı bile toplatılmış.

Farklı, çelişkili ve zor bir hayattı onun yaşadığı. Zorluklarla doluydu ama hep mutlu olmasını bildi. Gülümseyen yüzü, derinlerden gelen buğulu sesiyle bizleri etkiledi. Kimi çok sevdi, kimi nefret etti. Arası yoktu yani. "Ya sev, ya nefret et!" mantığı hakimdi beyinlerde... Hayat karşısında hiç yıkılmaz bir tavır sergiledi. Ne düşünüyorsa, ne hissediyorsa onu yaptı. Belki de bu yüzden Ahmet Altan oldu.

Aynı dünyanın farklı insanlarından biri yalnızca. Aşka aşık, kadınlara aşık... Her aşk ona göre ilk aşk... Okurlarını kendine aşık etmesini bilen, insanları en can alıcı yerden; kalplerinden fetheden bir yazar...

Roman

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK

Saltanata, Padişaha karşı ayaklanan İttihatçıların isyanı ve bu isyan sırasında bir ailenin bireylerinin yaşadığı aşk hikayelerini ve o dönemde İstanbul'un içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

Karısının kendisini terketmesi üzerine kendisini vuran Hikmet Bey uzun bir süre Fransa'da hastanede kaldıktan sonra iyileşip, İstanbul'a dönmeye karar verir.

Binbaşı Ragıp Bey, o dönemde İttihatçılar ile Padişah yanlısı subayların sebep olabileceği karmaşadan endişe eden Fransız, Selanik'e kadar uzanan İttihatçıların liderlerinden biriydi Şeyh Efendi'nin kızı Hatice Hanım ile evlenir. Buna rağmen İstanbul'da birgün yolda karşılaştığı Dilara Hanım ile de beraberliğe başlamış sonraları bu sebepten eşi Hatice Hanım'dan ayrılmıştır.

Binbaşı Ragıp Bey 31 Mart olayında askeri kişiliğini, cesaretini açıkça ortaya koyan kesin olarak Padişah karşıtı ayaklanmaya en iyi şekilde önyak olan başarılı bir askerdir.

Dilara Hanım ise büyük bir konakta kızı Dilevser ile yalnız yaşayan varlıklı dul bir bayandır. Her zaman belirsizliklerle dolu, daima alaycı konuşmaları ortaya koyan , bu tavrını ilk başlarda Ragıp Bey'e karşı da sergileyen ancak her zaman Ragıp Beyi seven bir kadındır.

Hastaneden çıktıktan sonra İstanbul'a dönen Hikmet Bey bir süre babası doktor Hikmet Paşa'nın yanında kalmıştır. Raşit Paşa dönemin padişahının doktoru aynı zamanda yakın arkadaşıdır. Padişaha karşı olsa da oğlunun her zaman "kendi düşüncesi, inancı olmasından dolayı manevi bağları bir süre sonra maddi bağlarının da önüne geçmiş hatta padişah tahtından indirilip sürgüne gönderildiği dönemde bile Reşit Paşa onu yalnız bırakmamış, padişah ile beraber İstanbul'dan ayrılmış, sürgün döneminde de Reşit Paşa padişah'a destek olmuştur.

Padişah tarafından İstanbul'dan sürgün edilen Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan isyan günlerinde yeniden İstanbul'a dönmüştür. Karısını sürgün etmesine ve onu hep sevmesine rağmen Reşit Paşa daima padişah'ın yanında yer almıştır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul dönüşü, hem padişah'ın tahttan indirilmesine şahit olma isteği, hem de oğlu hikmet Bey'in çocuklarını yanına çağırmasından dolayıdır. Mihrişah Sultan'ın İstanbul'a dönüşünde Hikmet Bey'in üvey kızı Rukiye ile olmuştur.

Rukiye; üvey babası Hikmet Bey'i kendi babası olarak görmüştür. Hikmet Bey'i bırakıp bir Yunan ile kaçan Mehpere Hanım'ın ilk evliliğinden Şeyh Efendi'den olan kızı hep üvey babası ve üvey babaannesi ile Fransa'da yaşamıştır. Evleneceği döneme kadar öz babasıyla ilişki kurmayan ve anne-babasını benimsemeyememiş bir kadındır.

Mehpare Hanım ise İstanbul'un en bilgili, alimlerinden Şeyh Efendi ile evlenmiş ardından Hikmet Bey ile beraber olmuş bir süre sonra da onu bırakıp Konstantin adlı Bir Yunanlı ile Selanik'e kaçan güzel, genç bir bayandır. Her zaman İstanbul'un ve saltanat'ın kendisine baskı unsuru

olduğunu savunmuş ve Konstantin ile uzun bir süre Selanik'te yaşamıştır. Buna rağmen bir süre sonra oraya ait olmadığını hissetmiş ve İstanbul'a geri dönmüştür.

Yeniden Hikmet Bey ile biraraya gelme umudu oluşmuş ve bunu istemiştir. Ancak Hikmet Bey bunu kabul etmemiştir.

Tam da bu dönemde Hikmet Bey babası Raşit Paşa ile kaldığı sıralar yaşadığı kötü dönemleri atlatabilmesi için babası ona bir cariye tutmuştur. Hediye, ismi Hikmet Bey tarafından konmuş, hayatının sonuna kadar ona sadık kalmış, ilk başlarda yalnızca bir cariye iken sonraları saygı ve sevgiyle onu kendisine bağlamayı başarmış bir kadındır. Ama bu başarısı sonunda etraflarında herkesin, kendisi de dahil evleneceklerini beklediği anda Dilara Hanım'ın kızı Dilevser ile evlenmesini engelleyememiştir. Zaten bu olayın ardından yaşamını kendisi sonlandırmıştır.

Dilevser ise Dilara Hanım'ın kızıdır. İsyan anında yan komşuları Hikmet Bey ile görüşmeye başlamışlar, zaman içerisinde kendinden hayli büyük olan Hikmet Bey ile ilişkiye girmiştir. İlk etapta son derece sessiz , yalnızca edebi yönüyle iletişim kurabildiği Hikmet Bey'i sonraları Mehpere Hanım ve Hediye'ye rağmen etkileyebilmiş ve sonunda onunla evlenmiştir.

Eserin adında da belirtildiği gibi romantizm bu karakterlerin isyan günlerinde yaşadıkları zorluklardan daha fazla karmaşa ve çıkmazı oluşturan aşk hayatlarını incelemektedir.

Hikmet Bey eşi tarafından terkedilip bir Yunan ile Selaniğe kaçtıktan sonra kendini öldürmek istemiş ancak yaralayabilmiştir. Uzun bir süre

Fransa'da hastanede tedavi gördükten sonra psikolojik olarak ta kendini hazır hissettikten sonra, annesi Mihrişah Sultan'a çocukları İstanbul'a getirmeleri haberini yolladıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. İhanet kadar kendisini öldürmenin ve ne kadar sevse de kendisini bir kadın için öldürmek istemenin onur kırıcılığı ile İstanbul'a dönen Hikmet Bey'i babası doktor Raşit Paşa karşılamıştı. Yaşadığı kötü dönemden sonra kimse ile biraraya gelmek istememiş, babasından kendisine konak kiralamasını talep etmişti. Bu kötü dönemi unutması adına babası kendine bir cariyeye hediye etmişti. İstanbul'a geldiği o ilk gece odasında cariyeye ile tanışmış ölene kadar kendisine kalacağını belirtmiş ismini bile Hikmet Bey'in koymasını beklemiştir. Hikmet Bey de bunun bir armağan oluşunu hatırlayıp diğer ayrıntıları önemsemeden ona Hediye adını koymuştur. O geceden sonra Hediye'den asla ayrılmadı. Ertesi gün kendi konağına taşınırken de Hediye'yi yanında götürdü. İlk başlarda yaşadığı kötü dönemden dolayı Hediye de dahil herkese kötü davranan Hikmet Bey sonraları Hediye'nin hayatında ve duygularında oluşturduğu yoğunluğun sonucu olarak onu daima korumuştur.

İsyan döneminde yan konakta oturan ve bir sabah padişah yanlısı subayları o konağa saldırana kadar Hikmet Bey'in Hediye'ye karşı olan duyguları hep bu yönde gelişti. Tüm zamanını onunla birlikte geçiriyordu. İsyan günleri subaylar yan konağa saldırdığında Hikmet Bey duruma müdahale etmiş ve konağın sahibi olan Dilara Hanım ile kızı Dilevser'i yemeğe davet etmişti. Yemek esnasında Dilevser ile pek konuşmayan Hikmet Bey sonraları onun edebi yönünü keşfetmiş onun kendi kütüphanesini kullanabileceğini söylemişti. O günden sonra hemen hemen hergün Dilevser ile kütüphanede saatlerce eserler üzerine konuşmaya ve ondan etkilenmeye başlamıştı.

Aynı dönemlerde ilk eşi Mehpere Hanım Selanik'ten, Konstantin'den kaçmış İstanbul'a geri dönmüştü. Ortak çocukları ve kendi kızı olmasına rağmen daima Hikmet Bey'in yanında yaşayan Rukiye'yi de bahane ederek onu görmek istemişti. Birgün biraraya gelmişler ve geceyi de birlikte geçirmişlerdi. O gecenin sabahında tüm hayatını yoluna koymuş olan Hikmet Bey Mehpere Hanım'ı hala çok sevdiğini anlamış ancak buna rağmen Mehpere Hanım'ı ardında bırakmıştı.

Tam da o günlere denk gelen bir dönemde Hediye'nin de varlığını unutup Dilevser'e evlenme teklif etmişti. Bunun üzerine de hediye de zaten Hikmet Bey olmadan yaşayamayacağını bildiği için kendini öldürmüştü.

Binbaşı Ragıp Bey, İttihatçıların önde gelen başarılı liderlerindendi. Saltant'ı ve padişah sisteminin son bulmasını çok fazla desteklese de kayınpederi Şeyh Efendi ile de arası hep çok iyi olmuştu. Eşi Hatice Hanım ile daima aşamadıkları sorunlar vardı. Birgün karargahına giderken yolda Dilara Hanım ile karşılaşmış ve onu konağına davet etmişti. O gece başlayan ilişkileri hiçbir zaman kopmadı. Dilara Hanım'ın eşine ve diğer kadınlara kıyasla adını koyamadığı bir etkisi vardı. Dilara Hanım ile yaşadığı bu yasak ilişki bir süre sonra hem lider bir Binbaşı oluşundan hem Şeyh Efendi'nin damadı oluşundan herkes tarafından bilinir olmuştu. Hatta bu ilişki için eşi Hatice Hanım'dan da ayrılmıştı.

Şeyh Efendi bu dönemde bile Ragıp Bey'i yadırgamamış, her zaman iyi dost olduklarını vurgulamış hatta isyan başlamadan önce ona yardımcı olacak bilgiler vermişti.

Herkes bugün yarın isyanın başlamasını beklerken ordu içinde var olan karışıklı özellikle Ragıp Bey ve silah arkadaşlarını endişelendiriyordu. Çünkü İttihatçı askerler, subaylar kadar padişah yanlısı asker ve subaylar da ordunun içinde mevcuttu. Siyasi konular konuşulmaya başlandığında birbirlerine silah çekecek kadar ayrı askerler aynı çatı altındaydı. Tüm bunları gözlemleyen Ragıp Bey padişah yanlısı askerlerin ve şeriatçıların harekete geçeceği zamanı Şeyh Efendi'den öğrenmişti.

Yine Dilara Hanım ile geçirdiği bir gecenin sabahında şeriatçılar ayaklanmıştı. Kendisi sivil kıyafetlerle kendi karargahının yakınlarına kadar ilerlemiş ancak orada şeriat karşıtı oldukları için kendi arkadaşları tarafından öldürülen askerlerini görünce merkez istihbarat binasına gitmişti, bu arada tüm yol boyunca askeri kıyafetli olan meclis ve yönetim binalarına gelmeye çalışan tüm üst rütbeli askerleri öldürdüklerine şahit olmuştu.

Ayaklanmanın çıktığı gün geri çekilmişler Selanik'ten gelecek orduları beklemeye başlamışlardı. Ragıp Bey bölüklerden birinin başına getirilmiş ertesi gece İstanbul'a Selanik'ten gelen birliklerle saldırmaya-ayaklanmayı bastırmak için harekete geçmişlerdi. Her çatışma durumunda olduğu gibi kendileri de kayıp verseler bile en son kalan şeriatçı isyankarı bir binaya sıkıştırmışlar, onlar da kendilerini binadan atarak öldürdükten sonra isyan bastırılmıştı.

Ragıp Bey ve silah arkadaşları son olarak Padişah'ın tahttan indirildiğini ve sürgüne gönderildiğini belirterek isyan tamamen bastırılmıştı.

Dönemin padişahı düştüğü, düşürüldüğü durumun utancıyla sürgüne yanında doktoru Reşit Paşa ile gitmişti. Reşit Paşa hayatının her

kademesinde yanında olan padişah'ı böyle zor bir döneminde yalnız bırakmayacağını, bunun ihanet olacağını belirtip oğlu Hikmet Bey'e veda edip padişah ile beraber sürgüne gitmişti.. Bir dönem Padişah Reşit Paşa'nın karısı Mihrişah Sultan'ı İstanbul'dan sormuş olmasına rağmen onu bırakmamıştı.

Mihrişah Sultan ise sürgün kararından sonra uzun yıllar torunları ile zaman zaman da oğlu Hikmet Bey ile Fransa'da yaşamıştı. İsyanın bastırılmasının hemen ardından, padişah'ın sürüleceği haberi ile yeniden İstanbul'a dönmüş, hayatının her döneminde ondan nefret ettiği için sürgün edilmesine de şahit olmak istemişti.

Mihrişah Sultan oğlu Hikmet Bey'i her daim eleştirmiş, özellikle Mehpere olan ayrılığın ardından kendisini vurma girişiminden dolayı onu aşağılamıştı. Buna rağmen hep gerek oğlu gerek torunlarına daima destek olmuş onların yanında yer almıştı. İlk günden beri yanında kalan Rukiye'yi babası ile diyaloga geçirmiş, üvey babası Hikmet Bey'e ihanetine rağmen annesini affetmesi gerektiğini belirtmişti. Rukiye ise okuyacağı okullardan, yaşamını birleştireceği adama kadar hayatının her etabında üvey babası Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'ın kararlarına değer vermişti. Babası Şeyh Efendi'yi kendisini sevmemekle, annesi Mehpere Hanım'ı ise üvey babası Hikmet Bey'e yaptıklarından dolayı asla affetmemişti. Evleneceği dönem bile izinleri Hikmet Bey ve Mihrişah Sultan'dan almış anne ve babası olarak onları göstermişti.

İnsan hayatının hangi etabında olursa olsun savaş, isyan, çatışma her daim içindeki duyguları yitirmediği, insanların kimi zaman doğruyu bulduğu

kimi zaman ise doğruyu görmesine rağmen yanlış tercih edişini sonuçta daima duygularının esiri oluşunu her yönüyle ele almıştır.

İnançları, düşünceleri, uğruna savaştığı düşünce ya da değer yargıları ne olursa olsun insanı hemen hemen her döneminde yakalayan aşkı ve bunun getirdiği kimi zaman acı, ihaneti, kimi zaman ise mutluluğu altı çizili olarak diler getirilmiştir.

ŞAHISLAR

ASLİ ŞAHISLAR:

Dilara Hanım, Dilara Hanım ise büyük bir konakta kızı Dilevser ile yalnız yaşayan varlıklı dul bir bayandır. Her zaman belirsizliklerle dolu, daima alaycı konuşmaları ortaya koyan , bu tavrını ilk başlarda Ragıp Bey'e karşı da sergileyen ancak her zaman Ragıp Beyi seven bir kadındır.

Ragıp Bey'in sevgilisi ve aynı zamanda hafif meşrep bir kadın. Ama Ragıp Bey'i gerçekten seven bir kadındı. Kibar bir gülümsemesi vardı. Yaralayıcı bir alaycılıkla bakardı insanlara. Akıllı ve akıllı oluşunun farkında olup karşısındaki insanları bu zeka oyunları ile ezmeyi seven bir kadın. Ragıp Bey'i o güne kadar en çok sarsan insandı belki. Yatakta saldırgan şehveti ile her zaman bir intikam tadı alıyordu. Dilara Hanım kendisi bile kim olduğunu bilmiyor ve sürekli kimlik bunalımları yaşıyordu. Karşısında hep birilerini bir düşman olarak görüyordu ve bu yüzden odasına kapanır, kimse ile görüşmezdi. Bazen de asıl düşmanı kendisi oluveriyordu.

Kendi hizmetkarlarına bazen o zarafet dolu dudaklarına yakışmayacak sözler kullanıyordu. Bu tür durumlarda dişiliğini ön plana çıkaracak her türlü berbat ilişkiyi ilk önüne çıkacak erkeklerle yaşayacak kadar kendisinden geçen bir yapıya sahipti. İnsanları sürekli tedirgin eden bir kin ve öfkesi vardı. Ama insanları çeken de bu tür bir öfke yani; kesin ve yadırganır olmayan öfkesiydi. Ragıp Bey ise onu her zaman fedakarlık yapan bir kadın olarak görüp inna borçlu hissederdi kendini.

Mihrişah Sultan; sakin ve hareketsiz bir ömür süren Kanlıca'ya , yalılardaki genç kızların ve halayıkların pencerelerdeki cumbaların gerisine yığılmalarına yol a acak kadar telaş içerisinde hallederdi sorunlarını. Kendi güzelliği ve gücünü yansıtan bir kalabalık isteği vardı.Başkalarından her zaman birşeyler bekleyen bir tavrı vardı. Bu yüzdedir ki annesinin bile oğlunu görmek istemesi yalvarmaya dönüşmüştü. Hiçbir olayı kendi varlığından ötede tutamayan bir kişiliğe sahipti. Zayıf erkeklere karşı gizli bir tiksinti hissedirdi. Bu yüzden oğlunun bir kadın yüzünden intihara teşeb s etmesi onun için çok onur kırıcı bir olaydı.

Mihrişah Sultan; sürgün kararından sonra uzun yıllar torunları ile zaman zaman da oğlu Hikmet Bey ile Fransa'da yaşamıştı. İsyanın bastırılmasının hemen ardından, padişah'ın sürüleceği haberi ile yeniden İstanbul'a dönmüş, hayatının her döneminde ondan nefret ettiği için sürgün edilişine de şahit olmak istemiştı.

Dilara Hanım, Mehpere Hanım; ve Mihrişah Sultan neredeyse aynı özelliklere haiz, hafifmeşrep bu üç kadın. 'Kimi güzelliği, kimi de zekasıyla erkekleri çılgına  eviren', 'fettan ve ulaşılmaz', 'erkeklerin dindirilemez acılarının tek müsebbibi', 'buyurgan, aynı zamanda kibirli' ve 'sevgi ve aşk anlayışı yalnızca cinsellikten ibaret' olan kadınlar.

Ragıp Bey; Binbaşı Ragıp Bey 31 Mart olayında askeri kişiliğini, cesaretini açıkca ortaya koyan kesin olarak Padişah karşıtı ayaklanmaya en iyi şekilde önayak olan başarılı bir askerdir. Ragıp Bey hayatının önemli bir dönemini , söylenmemiş var olmayan bir cümlenin, bir boşluğun, bir eksikliğin tutsağı ve de takipçisi olarak yaşıyan biriydi.

Evliliğindeki sonsuz mutsuzluk ve Dilara Hanım ile ilişkisindeki isimsiz eksiklik, onun teselliye mesleğinde aramasına, askeri itaate ve disipline daha çok önem vermesine neden oluyordu. Bu yüzden emrindeki küçük rütbeli subaylara göz açtırmıyan ve disiplini sağlamaya çalışan bir karaktere sahipti. Evindeki hizmetçilerini bile gözü ile idare eden otoriterliği kendinden ve bağlı bulunduğu sorumluluktan ve hatta içindeki anlamsız huzursuzluk hissinden kaçışının bir yoluymuş belki onun için.

Hüseyin Hikmet Bey, Mehpere Hanım'ın vurduğu aşk darbesiyle yegane kurtuluş olarak gördüğü intiharı bile beceremeyen sabık bir koca, düşüncelerinde ve hayalinde hep sevgiyi aramakla meşgul bu yüzden birçok sevgili değiştiren ve kararsız bir karakter. Edebi yönü çok güçlüdür ve kitaplara olan ilgisi daha sonraları Dilsever Hanım ile olacak olan birlikteliğin temel taşı olacaktır.

Psikolojik yönden bakmak gerekir ise ayrılık ve aldatılma acısını kaldıramayan bir kişiliğe sahip ve aynı zamanda etrafındaki insanlar tarafından her ne kadar eleştirilir ise eleştirilsin yine de sevilmeğe. Özellikle üvey kızı tüm kademelerde ve izin konularında ona danışmaktan çekinmemektedir. Hep yüzünde kederli bir tebeesüm taşırdı. Zekası bazen yakıcı bir insafsızlıkla birleşip karşısındakini sıkar ama lezzetli bir biçimde bunu dengelemeyi başaran bir insandı. Karşısındaki insanların suskunluğu ve ortam içerisinde konuşmaktan çekinen insanlara karşı bir sempatisi vardı ve Dilevser Hanım'ın ilk tanıştıklarındaki bu çekingen ve suskun tavrı etkilemişti onu.

Hikmet Bey gerektiğinde varlığını hissedilmez hale getirebilen eğitilmiş kibarlığı ile insanları nasıl etkilemesi gerektiğini bilen biriydi. Ne kaba ne de çok zayıf bir erkekti, karakter olarak her duruma ayak uydurabilen bir yapıya sahipti. Ve karşısındaki etkiyecek en önemli özelliklerinden biri de buydu. Kadınlarda saflığa-masumiyete ve müstesna bir güzelliğe önem verirdi. Aşık olmadığı zamanlarda ise alt sınıf kadınlarla birlikte olmak hoşuna giderdi, çünkü onların kendilerini sorgusuz ve sualsizce vermeleri hoşuna giderdi.

Doktor Reşit Paşa, delice bir tutkuyla bağlı olduğu karısı Mihrişah Sultan'ın gösteriş merakı ve çılgın isteklerine cevap veremeyerek terkedilmiş kifayetsiz bir eş. Aynı zamanda tam bir padişah hayranı zaten tüm zorlukları sırasında padişahın yanından ayrılmayan sadık bir kul olarak görülmektedir. Tüm bu yaşadıklarına rağmen hatta sürgüne bile padişah ile gitmesine rağmen ondan ayrılmamış ve sadakatini göstermiştir. Zaten bu durum yüzünden karısını da bu nedenden dolayı kaybetmiştir. Karısını bu durumun içerisinden çıkaramayan güçsüz ve sadece başkalarının emri altında onların söylediklerini yapan bir şahıs. Hikmet Bey'i hiçbir durumda yalnız bırakmayan tek kişi ve birçok kötü durumdan kurtulmasına hatta onu tüm insanların suçladığı durumlarda bile destekleyen bir karakterdir.

Şeyh Efendi; yüzünde her zaman kara bir tebessümle ve hüznle dolaşan biri. Siyah uzun cüppe giyer, şeffaf ve bembeyaz bir yüz, alnının ortasından geriye doğru ağarmış saçları vardı. Gözleri hep uzaklara doğru dikilmiş bir çift kara fener gibidir. Çıldırasıya sevdiği eşi Mehpere Hanım'ı elinde tutamamış, aşık olduğu Mihrişah Sultan'a ise, yaklaşma cesaretini bile gösterememiş bir tarikat ehli.

Bu durumda olmasına rağmen çok kıskanç bir adamdı. Karısı Mehpare Hanım'ın yaşayacaklarını önceden kestiriyor ve onu bu durumlardan uzak tutmak için çabalıyordu ve nitekim Rukiye onun yanına tekke'ye gittiğinde bile yalnızlığını ona açmıştı ve yalnızlığını şu sözlerle dile getirmişti. "Ben birilerinden birşeyler istemeyi unuttum çünkü birşeyler isteyecek kimsem yok zaten" demişti. Biraz çekingen ve hatta kendini adadığını söylediği ve bilmediği varlığa tapınmaktan hayatı görmezden gelen bir şahıs. Ama en büyük güçsüzlüğünü sadece kendi kanından olan kızı Rukiye karşısında göstermişti.

Şeyh Efendi bu dönemde bile Ragıp Bey'i yadırgamamış, her zaman iyi dost olduklarını vurgulamış hatta isyan başlamadan önce ona yardımcı olacak bilgiler veren ve Ragıp Bey'e karşı saygı duyan bir karakterdir.

İçindeki boşluğu ve acıyı dindirebilmek için sürekli kendini ibadete verirdi. Şehirde o sıralarda cüppeli görülen herkes tutuklanıp götürüldüğü için dışarı çıkarken cüppesini çıkarıp herkes gibi paltoyla ceket karışımı kendisini olduğundan çok iri gösteren bir giysi giymişti. Herşeyden kolayca haberi olan ve bu durumlarda insanları zorlayıp kötü durumlarından döndermek yerine onlara sadece sözlerle telkinde bulunmayı seçen birisidir. Hiçbir sevinci sonuna kadar yaşayamamıştı. Yaşamak istediği sevinçler hep boğazına düğümlenmiş veya kader tarafından engellenmişti. O da bunun farkındaydı ama isyan etmeyi istemeyen bir karaktere sahipti. Kendini sürekli dini aleme bırakan bu insanın sorumluluklarından da bu şekilde kaçtığını söyleyebiliriz.

TALİ ŞAHISLAR:

Rukiye; Şeyh Efendi'nin kızı. Gösterişin hiçbir türünü sevmeyen, kocasına sadık ve onu gerçekten çok seven bir kadın.Çünkü bu sevgide ihtiyaç duyduğu herşeyi bulduğunu düşünüyordu. Kararlı ve güçlü bir tabiatı vardı bu yüzden Hikmet Bey'in çektiği sıkıntıları görerek ona olan sevgisi sanki bir anne şevkatine dönüşmüştü.Hikmet Bey'e karşı kıskançlık derecesinde değil fakat ona karşı büyük bir beğenisi vardı. Yıllar sonra babasını görmeye gitmiş ve ona sorduğu soruların cevaplarını mantıklı bulup babasını affetmiştir.

Hediye; Hikmet Bey'in cariyesi, hayatta kadınlığı ile ilgili tüm duyguları Hikmet Bey ile yaşamış ve ona gönülden bağlı bir hizmetkar aynı zamanda mükemmel bir eştir. Ama daha sonraları Hikmet Bey'in Dilevser ile olan ilişkisi sonucunda kendini öldürmüştür. Hikmet Bey'in ona lütufta bulunması bile onu hiçbir zaman şımartmamıştır. Gururunu, kimliğini, kişiliğini, arzularını, şımarıklığını, varlığının hayattaki yansımalarını görme isteğini karanlık mahzenlerde, esir pazarlarında, harem odalarında, köle tüccarlarının, halayıkların, harem ağalarının küfürleriyle, tehditleriyle, hakaretleriyle kaybetmiş, ezilmeyi, yok olmayı, kendini fark ettirmeyi erdem saymayı çoktan öğrenmişti çünkü.

Konstantin; Hikmet Bey'in karısı Mehpare Hanım'ın uğruna Hikmet Bey'i bıraktığı Yunanlı adamdır.Romanda anlatıldığına göre Konstantin tam bir Yunan zamparasıydı. Nankör ve istediğini elde etmek için karşısında hiçbir engel tanımayacak bir adamdı. Mehpare Hanım da onun bu gizli

ZAMAN:

Yakın tarihimiz olan 31 Mart vakasının geçtiği sıralarda kitaba konu olan olaylar gelişmiştir. İç karışıklıkların hüküm sürdüğü bu zaman içerisinde insanların hayatta kalma mücadelesi arasında bile aşka ne kadar değer verdikleri anlatılmaya çalışıyor. Hatta içinde bulunulan devirde insanlar kendi iç karışıklıklarını unutmaları bile gerekmekteydi.

MEKAN:

İstanbul'un zengin sayılabilecek semtlerinden Kanlıca'da gelişmektedir olaylar. Boğaz çevresinde yalılarda yaşayan bu aile ve diğer bireyler bulundukları mekanın da etkilerini üzerlerinde hissetmişlerdir. Konakların birbirine yakın olması olayların gidişatını da olumlu veya olumsuz yönlerden etkilemiştir. Selanik'ten de çok kez bahsedilmektedir romanda, çünkü bu çevredeki insanların Selanik ile bağlantıları olduğu için sürekli gidiş geliş yapmaktadırlar.

“İSYAN GÜNLERİNDE AŞK” KİTAP HAKKINDA ELEŞTİRİ

"Zevkle okunacak bir kitap" Gazetelerin kültür sayfaları klişelerinin başında gelen bu cümleyle abartma korkusu duymadan tanımlanabilecek son dönem romanların başında geliyor Ahmet Altan'ın İsyân Günlerinde Aşk'ı.

Kadınların hayran bir ilgiyle takip ettiği ve en önemlisi 'aşk'a hakkını cömertçe teslim eden, belki de kadın ruhunu anlayan ve mahirane anlatan bir yazar olmasından ziyade, o neredeyse tek evrenselimiz olan 'aşk'ı, efsanevi bir masal kahramanıymışçasına uhrevileştirerek, onore eden anlatımı sevdireyor bu adamı, yazar Ahmet Altan'ın kaleminden çıkmış olması da, kitabı ayrıca bir cazibe merkezi haline getiriyor doğrusu.

İsyân Günlerinde Aşk'ın son zamanların en çok satanlar listesinde liderliği uzun süredir kimselere bırakmaması da bunu kanıtlamıyor mu zaten!

Gerçi tek sebep bu değil kitabın nüshasının bu kadar yüksek rakamlarda seyretmesine. Öncelikle romanın 'kitap kurtları'nın yanı sıra "bestseller" okuyucusuna da aynı oranda hitap ettiğinin altını çizmek gerek.

Dimağı yormayan, okuyucuyu birbiri ardına olayların merkezine götüren kurgusuyla kitabın 'vasat' okuyucuya da hitap etmesini sağlayan Ahmet Altan, bunu yaparken romanın vazgeçilmez unsuru olan 'dil'de tökezlememiş... Öyle ki, tarihi roman yazarlarının handikaplarının başında

gelen eski dili kullanma becerisi, bu romanda 'ustalık' dedirtecek bir birikimi yansıtıyor.

Ahmet Altan'ın, resmi tarih öğretisinin 'mürteci ayaklanması' yakıştırmasıyla asırlık bir tartışma haline getirdiği, tarih meraklılarının hararetli tartışmalarının merkezinden hiç düşmeyen '31 Mart Vak'ası'na farklı bir perspektiften yaklaştığı İsyen Günlerinde Aşk'ı, tıpkı konu aldığı o meşum olay gibi, haftalarca tartışıldı.

Aşk'ı ve kadınları anlatırken aynı zamanda lise sıralarındaki isyan öğretisine de cesurca karşı çıkan yazar, yıllarca zihinlere çakılan bir 'tabu'ya meydan okuduğu için televizyon ekranlarında yazdıklarını savunmak durumunda kaldı.

Hakkında açılan davalarla ve aldığı hapis cezalarıyla da tanınan Ahmet Altan, bu romanında "Hayır 31 Mart Vak'asında ulemanın hiçbir dahli yok, bu ayaklanma alttan alta İttihatçılar'ın işi" dediği için bakalım, yine istenmeyen adam ilan edilecek mi? Şüphesiz, herşeye rağmen bu başkaldırı, yazarın romanında da sarfettiği "cesaretin de nefret kadar büyük olması gereği" gerçeğine tekabül ediyor.

Tekrar romana dönersek, vaktin dindarlarına ve ulemaya yapıştırılan 'mürteci', 'softa', 'yobaz' yaftalarına 'Şeyh Efendi' tiplmesiyle karşı çıkan Altan, Tekke'nin hoşgörölü Şeyhi'nin dilinden 'insanları sevmeyen Allah'ı sevmeyezsin' vecizesiyle, yıllardır zihinlere kazınan her dindarın sofusu, her inançlının 'kaba' olduğu tezine karşı kazan kaldırıyor.

Yazar romanında kadınlara karşı takındığı bu acımasız - belki tek amacı meth-ü sena idi, tutumla, Kum Saati'nin Ahmet Altan'ı kisvesini çıkarıp atıvermiş üzerinden. Kadınları ne kadar sevmiş, naiflikleri, serin esintileri ve cazibeleriyle sevgiyi tartışmasız hakeden varlıklar olduğuna ne kadar inanmışsa, onlardan bir o kadar da nefret etmiş izlenimi veriyor ilk kez olarak.

İsyan Günlerinde Aşk'ta, erkeklerin, güzelliğiyle mağrur kadınların ayakları altında aciz yakarışlarla sürünmesi ve kadınların ömürlerinin tek minvali olan şehvet hevesi peşinde at koşturması, yazarın Aktüel'deki o kadınların ezilmiş duygularından, sevme iştisaklarından dem vuran yazılarını aratır nitelikte.

Ancak yine de karakterlerin iç alemlerindeki bendini yıkan dalgalar misali çevresindeki her tali duyguyu önüne alıp götüren "aşk" tasavvurlarını, harikulade bir kıvraklıkla seriyor okuyucunun dimağına yazar.

Bir de, Osmanlı'nın en başarılı padişahları arasında parmakla gösterilen, yıkılmasına ramak kalmış bir devleti 33 yıl ayakta tutmayı başarak, imkansız başamış bir padişah olan II. Abdulhamit'i paranoya belasına tutulmuş, zavallı, bi-çare bir ihtiyar olarak göstermeseydi yazar.

Romandaki pervasız cinselliği ise tarz meselesi deyip geçiştirmek gerekiyor. Ne de olsa Ahmet Altan bu. Ne de olsa konu isyanın orta yerinde, tüm kudreti ve ihtişamıyla parlayan kadınlar, ihanet ve aşk.

SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ

Cumhuriyet tarihinin en tartışmalı konuları arasındadır 31 Mart Vakası ve Sultan Abdülhamit. İşte Ahmet Altan, bu bulanık geçmişte kurmuş hikayesini. Ağırlıklı olarak resmi tarihin anlattıklarını sorgulayıp alternatif bir yorum getiriyor olup bitenlere, ancak edebiyatın içinden bakılan bir tarih, elbette şık karakterler, tutkular, aşk ve cinsellikle birlikte resmediliyor. Kurmaca metin ve kurmaca karakterlerle karşı karşıya olduğumuzu vurgulayan bir girişi var romanın. Hikaye, Osman adlı bir anlatıcının, hayallerine giren roman kahramanlarının hayatlarını okuyucuya aktarması biçiminde kurgulanmış. Ne var ki bu anlatım tarzı giderek silikleşiyor ve biz o yılların kaynayan İstanbul'unun güçlü simaları ile baş başa kalıyoruz.

Kanun-i Esasi'nin ilanı ve Abdülhamit'in yetkilerinin kısıtlandığı günlerde, saray doktoru Reşit Paşa ile, hayatını Fransa'da sürdüren Mihrişah Sultan'ın oğulları Hikmet Bey bir hastanede yatmaktadır. Çok güzel bir kadın olan karısı Mehpare'nin, kendisini terk etmesi nedeniyle intihara teşebbüs eden Hikmet Bey, iyileşip eve döndüğünde babasının hediye ettiği bir cariye; Hediye ile karşılaşır. Kırılan gururu ve gönül yaraları için iyi bir ilaçtır Hediye. Hikayenin önemli kişilerinden, Binbaşı Ragıp Bey ve Dilara Hanım da tutkulu bir cinsellikle sürdürürler birlikteliklerini. Üstelik Ragıp Bey, çok saydığı şeyhin kızı ile evlidir. Bir müddet sonra komşu olan Hikmet Bey ile Dilara Hanım'ın kızı Dilevser arasında bir yakınlaşma başlar. Selanik'ten dönen Mehpare Hanım'ın da ortaya çıkmasıyla romandaki aşk trafiği iyice karışır. Bütün bu aşklar yaşanırken, Abdülhamit'in son günleri yaklaşmış, siyasal gerilim artmış ve İstanbul'da huzursuz bir bekleyiş başlamıştır.

Görüldüğü gibi "Kılıç Yarası"ndaki karakterler bu romanda da sürdürüyorlar varlıklarını. "İsyen Günlerinde Aşk"ta, yine bir yandan Şeyh Efendinin, öte yandan Reşit Paşa ailesinin bir birini kesen hayat hikayelerini izliyoruz. Ancak bu kez,

bugünkü siyasi ve ideolojik duruma ilişkin göndermeler yapmaya ve daha çarpıcı bir tarihsel geri plana sahip hikaye. Doğrusunu söylemek gerekirse, Ahmet Altan tarihi bir romandan çok, bugünün insanlarına tarihi kostümler giydirip siyasi bir roman yazmış diyebilirsiniz.

Nasıl Bir İsyan?

Ahmet Altan, resmi tarihin “31 Mart vakası” ve Sultan Abdülhamit üzerine yapıştırdığı “mürteci” yaftasını yırtıp atmağa soyunuyor. Amaç bu olunca, o devrin siyasi aktörlerini ve güç ilişkilerini yeniden tanımlamak zorunluluğu doğmuş. Böylelikle, islami kanadın romandaki en güçlü temsilcisi Şeyh Efendi, ülkesini, insanını seven tam bir aydın kişilik sergiliyor. Buna karşılık İttihat ve Terakki’nin önemli adamlarından Cevat Bey alabildiğine acımasız, pragmatik ve olumsuz bir tip. Namuslu asker rolünde Ragıp Bey var, ama en ideal insan, bütün bu iktidar merkezli kavgaların, her tür ihtirasın dışında kalmasını bilen, aşkla sevip cinselliği ihmal etmeyen, Batı kültürüne sahip bir adam, yani Hikmet Bey. Kadınlar ve kadın erkek ilişkileri üzerinde çok fazla durmadan; roman kadınlarının -Hediye dışında- tutuklarını koparan, erkekleri avuçları içine almasını bilen türden seçildiğini ve aşk meselesine yazarın karamsar bir bakış fırlattığını söyleyeyim.

Yıllar önce, sonuçlardan yola çıkarak, Yalçın Küçük de “31 Mart”ı farklı yorumlamış, isyancıları ilerici, İttihatçıları gerici ilan etmişti. Bu kez Altan, isyanın dinci bir yanı olmadığını, hatta pek çok din adamının isyana karşı olduğunu, isyanın arkasında bir kısım askerin yer aldığını söylüyor. Aslında iki yorum da tarihe ilişkin değil, mesele resmi tarih ve Kemalizm’le hesaplaşmak..! Nitekim, “İsyan Günlerinde Aşk”ın ilerleyen sayfalarında, Hareket ordusu ile birlikte Mustafa Kemal ve İsmet Paşa’da uzaktan resmediliyorlar; “Bu durgun hayatın içinde hiddetle, ihtirasla konuşup tartışan tek kesim ise subaylardı. Askerin siyasete karışıp karışmaması subayları ikiye ayırmıştı; Mustafa Kemal’le İsmet Bey’in başını çektiği bir gurup, askerin derhal siyaseti bırakıp asıl mesleğine

dönmesi gerektiğini savunuyordu, Mehmut Şevket Paşa'nın yardımcısı olarak askeri siyasetin içine sokan Enver Bey'in yandaşları ise askerin yeniden karargahına çekilmesi halinde ülkenin çığırından çıkacağını, mürtecilerin yeniden hareketlenebileceğini söylüyordu(...) Yıllar sonra Ragıp Bey Osman'a, aslında Mustafa Kemal Bey'le İsmet Bey haklıydılar, ya Enver'i kıskandıklarından ya da durumu herkesten önce kavradıklarından, bu mevzuun üzerinde çok durdular ama gariptir, Mustafa Kemal'in en ateşli taraftarları bile daha sonra onun görüşlerini unutmayı tercih ettiler demişti". Böylelikle, yazarın hikayeyi neden hayali karakterlerin ağzından –geriye doğru-naklettiğini, biçimsel tercihin sadece bir teknik seçimi değil, yazarın olayları bugüne bağlamasını sağlayan organik bir roman unsuru olduğu anlaşılırken, İttihatçı darbelerden günümüz 28 Şubat'ına doğru düz bir hat da çiziliveriyor.

Bu organik ilişkiyi, bugünün "derin devleti" ile "Teşkilat-ı Mahsusa" arasında da kurmuş Ahmet Altan. Mesela gazeteci Ahmet Samim Bey İttihatçıların tetikçisi Abdülkerim tarafından vurulup öldürüldüğünde, öfkelenen kardeşini şu sözlerle ikna etmeye çalışıyor Cevat Bey, "İttihatçıları tenkit etmek ne manaya geliyor bir düşünsene. Bu adam şeriatçıların ekmeğine yağ sürüyordu, o bize saldırdıkça mürteciler zil takıp oynayacaktı. Eğer herkes cemiyeti böyle tenkit etmeye başlarsa bunun sonu ne olur, irtica canlanır, yeniden eski günlere mi dönelim, yeniden istibdat mı gelsin, mürteciler bu güzelim ülkeyi cehenneme mi çevirsin?" Elbette o gününün İttihatçısı değil bu konuşan, son yirmi yıldır artık ezberlediğimiz bu cümleleri biçimsel anlamda Cevat Bey telaffuz etse de, okuyucu olarak aklımıza günümüz Türkiye'sinden bazı yüksek düzey yetkililer, özel timciler falan geliyor.

İttihat Terakki mi Abdülhamit mi?

Buraya kadar yaptığım aktarmalardaki tarih yorumuna ilişkin bir eleştirim yok. Zaten pek çok siyasi tarihçi tarafından dile getirilmiş bu yorumun –edebiyat

içinden yapılması dışında- önemli bir yeniliği de yok. Yaşananlara bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti, 1923'ten değil, 1908 İttihat Terakki iktidarından bu yana istikrarlı bir devlet anlayışına, bir tür kesintisiz ideolojiye sahip gibi görünüyor. Cumhuriyeti kuran kadrolar, bu gelenek içinde yetişmiş asker ve bürokratlardan oluşuyor. Hatta, Ali Çetinkaya gibi rejimin bekçiliğini yapan İstiklal mahkemelerinin başkanı, Ali Fethi Okyar, Dr.Refik Saydam gibi Cumhuriyet dönemi başbakanları, -İttihat ve Terakki'nin çelik çekirdeği- Teşkilat-ı Mahsusa'dan katılıyorlar Mustafa Kemal'in ekibine.

20.Yüzyıl boyunca dinmeyen şiddetin sürekliliği, yukarıda sözünü ettiğim kesintisiz ideolojinin kanıtıdır. Suikast, cinayet, isyan gibi olayları teker teker ele aldığımızda, ne şekilde gelişirse gelişsin, her olayın devlet tarafından benzer söylemlerle değerlendirildiğini, benzer paranoyalar üretildiğini ve benzer yöntemlerle bastırıldığını görürüz. Anadolu'nun 1900'lü yılları kapsayan tarihi, tekerrür eden bir tarihtir. Elbette tarih mekanik biçimde tekerrür etmez, ama aynılıklar inşa eder; davranış aynılıkları, tutum aynılıkları, risk aynılıkları... Bunları bilmek, rastlantıları engellemenin değil, ama onlara hazırlıklı olmanın ender yollarından biridir. Krizler öngörülemmez, ancak daha önce gerçekleşmiş krizlerin bilgisi olabilecek en iyi hazırlıktır.

Ahmet Altan'ın geçmişe dair ürettiği tasavvurların büyük bir kısmına ve Altan'ın tarih anlayışına katılmak ise mümkün değil. Mesela Abdülhamit'i aklamak için giriştiği bir gayret var ki, kendi metni dışında hiç bir kanıt, belgeye dayanmıyor. "Hareket Ordusu zabitlerinin İstanbul önünde ağır ve kanlı bir tuzağa düşme ihtimali yüksekti, her şey Padişah'ın ağzından çıkacak iki kelimeye bağlıydı, yaklaşan savaşta kimin öleceğine Padişah karar verecekti" diyor bir bölümde, ardından Abdülhamit'e; "Bunlara karşı çıksam, hilafet sancağını açtım evlatlarım, bütün Müslümanlar cihat zamanıdır desem, evet gelirler, askerimin çoğu gelir ama ne olur, kardeş kardeşi vurur, kaybedersem her şey gider,

kazanırsam tahtıma o Derviş Vahdeti derbederini ortak etmiş olurum, askerlerin yerine mollalar hak iddia eder” sözlerini söyletiyor. Böylelikle romana göre Hareket Ordusu zabitlerinin hayatını Abdülhamit bağışlamış oluyor. Ve sonra bugüne uzanan bir saptama yaptırıyor sultana Ahmet Altan; “Askerler iktidarın tadını aldı mı bırakmaz bir daha”...

“İsyan Günlerinde Aşk”, bir yandan tarihi belgelere ve olaylara sıkı sıkıya bağlı kalmaksızın tarihi şahsiyetlere yer vermesiyle klasik roman kalıplarının dışına çıkıyor, diğer yandan Ahmet Altan gizli tarihi gerçekleri açıklamaktan söz ediyor. İşin doğrusu, Altan’ın tarihi yorumlayışı ile resmi tarih yazıcılığı arasında büyük bir fark yok; mesela, 31 Mart ayaklanmasını teşvik için dağıtıldığı söylenen paranın kaynağı İttihatçılara göre Padişah, Altan’a göre Almanlar..! Altan; “bu tamamen bir spekülasyon, bunu söyleyebilir, bunun böyle olduğunu düşünebilirim” diyor. Peki ama Ahmet Altan’ın karşı çıktığı resmi tarih de zaten öyle yapmıyor mu? Ya da, paraların Almanlar tarafından dağıtıldığı iddiası, her isyanın ardında dış düşmanları gören geleneksel paranoyanın Ahmet Altan’a da sirayet etmesiyle açıklanabilir mi acaba? Ya tarih, ya tarihi gerçekler...? Ne yazık ki, romanı okuyacak pek az kişiyi ilgilendiriyor bu soru. İdeolojik bağlanımımız, tarihte olup bitenleri farklı farklı algılamamıza neden oluyor. Daha yakın olan dönemleri biraz daha net ve birbirine benzer olarak yorumlasak da, eski zamanlara uzanıldığında çelişkiler artıyor. Anlıyoruz ki, tarih bir yorumlamadır. Aynı belge ve olgularla çok farklı tarihler yazılabilir.

Tarihe ve topluma ilişkin tasavvurlar üretmek...

Klasik tarihi romanların en önemli bileşenlerinden biri, tarihsel tipikliği taşıyan karakterlerdir. Lucas’ın sözleriyle, “edebiyatta bir karaktere ancak hareket halinde, ancak eylem halinde bir yüz, bir dış görünüş verilebilir. Bir karakter hareketsiz bir durumda herhangi bir ortamda betimlendiği sürece, temel özellikleri ancak anlatılmış olur, yaratılmış değil”. İşte bu romandaki karakterlerin de

yaratılmış olmadığını, metin içerisinde ha bire konuştuklarını, birtakım siyasi düşüncelerin taşıyıcılığını üstlendiklerini, ama birer edebi kişiliğe dönüşemediklerini görüyoruz.

Bütün karakterlerin Osmanlı seçkinlerinden, mekanların yalılar ve köşklerden oluşması, yoksulları bu romanda da tarihsiz ve mekansız bırakıyor. Ahmet Altan bize büyük adamların yaptığı bir tarihi anlatıyor. Tıpkı karşıtları gibi yani..! Çünkü tarih bize liderlerin, komutanların, kralların, kısaca, "büyük adamların" yaşam öyküleri, ya da onların başrolü oynadığı savaşların tarihi olarak sunulur (aşağı yukarı bütün ulusal/resmi tarih yazımı bu yöndedir. Klasik romandaki "tipleştirme" yönteminde olduğu gibi, klasik/resmi tarih yazımında da tipleştirme "Büyük şahsiyetler" ve "Büyük olaylar" genellemeleri ile gerçekleştirilir). Ne yazık ki, bir yenilik olarak ortaya çıkan tarihsel romanların büyük bir bölümü de eleştirdiklerini iddia ettikleri resmi tarih yazımının "Büyük şahsiyetlerine" ve "Büyük olaylarına" bel bağlamış görünüyor. Ahmet Altan bunun nedenini, Osmanlı'da o devirde hatta bugünün Türkiye'sinde bir aşkı özgürce yaşayabilmek fakirlerin harcı değil. Duyguların zenginliğinin ortaya çıkartılabilmesi için belli bir güç ihtiyacınız var" sözleriyle açıklarken, romanında bu kesimden insanların, mesela Unkapanı'nda bir tekkede bir dervişin karısıyla ilişkisinin de yer aldığını ekliyor. Yazarın hakkını teslim etmek gerekirse, gerçekten var böyle bir ilişki, ama bakın nasıl tasvir edilmiş; "Biraz itiştikten sonra Hasan Efendi kendisini bıraktı, üstünde ıslak bir sürüngen dolaşan bir adamın tiksintisiyle, karısının bedeninde dolaşmasına, küçük ellerini kasıklarına dokundurmasına, gecelik entarisini sıyırmasına ses çıkarmadı.... Hasan Efendi bir kere bile öpmeden, boynunu, saçlarını bir kere bile koklamadan, bir hayvanın başka bir hayvanla çiftleşmesi gibi karısının isteklerini yerine getirdi"! Anlaşılabileceği gibi, konaklarda en estetik çizimlerle insanın aklını başından alan cinsellik, Unkapanı'nda bir tiksintiye dönüşüyor.

“Osmanlı’da o devirde hatta bugünün Türkiye’sinde bir aşkı özgürce yaşayabilmek fakirlerin harcı değil. Duyguların zenginliğinin ortaya çıkartılabilmesi için belli bir güç ihtiyacınız var” derken, aslında geçmişe ve bugüne ilişkin bir tasavvur içindedir Ahmet Altan. Kendisinden, kendi sevmeye biçimlerinden yola çıkarak bildiği tek aşk biçimini tarihe yayıyor ve birleştiriyor. Yoksulların, güçsüzlerin duygu zenginliğinden uzaklığını tespit edebiliyor o. Aslında bu tespit, entelektüellerle yoksul kesimler arasındaki uzaklığı işaret ediyor.

Ahmet Altan’ın bir kesime ve ideolojisine duyduğu öfke edebiyatın önüne geçince, kişilerin dramı tarihi bir olaya yapılan yamalar olmaktan öteye gidememiş. Doğrusu “İsyan Günlerinde Aşk”ı okurken, Nahid Sırrı Örik’in aynı dönemi işlediği “Abdülhamit Düşerken” romanını bir kez daha saygı ile hatırladım. Örik’de sempati duymuyordu İttihat ve Terakki’ye, eleştirisi Altan’ınkinden bile sertti belki de. Ancak O, kahramanlarının iç dünyalarını, iç hesaplaşmalarını, akıl yürütmelerini de işlemiş; insanların neredeyse evrensel denebilecek eğilimleriyle zenginleştirmişti yarattıklarını. Hepsinden önemlisi, Nahid Sırrı Örik çok yıllar önce soğukkanlılıkla yaklaşmayı bilmişti Abdülhamid’e, “Otuz üç yıllık saltanatının bütün suçları ve özellikle cahilliğiyle kuruntusunun ürünü olan günahları yanında, Sultan Hamid’in iyi tarafları da yok değildi” diyerek, -ideolojik nedenlerle farklı tarihleri yazılan- Abdülhamid’i, “ne ulu hakan, ne kızıl sultan” olarak nitelemişti. Söyleşisinde “bana mı düşer tarihi gerçekleri açıklamak” derken, Ahmet Altan tarihe yeni bir yorum getirmediğinin ve kendisinden önce de “31 Mart”a ilişkin benzer okumaların yapıldığının farkındadır herhalde. Tarih hiç kimsenin tekelinde olamayacağından, eğer belgeleri ve bu belgeleri konuşturacak birikimine güveniyorsa, elbette Ahmet Altan’a veya bir başkasına da düşebilir “tarihi gerçekleri açıklamak”. Zaten aksini iddia etmek tarihin belgeliğini yapanlara düşer sadece. Ancak “İsyan Günlerinde Aşk” belgelerden değil kanaatlerden oluşuyor. İddialı sözlerin ardında ise 50 000’lik baskının tüketilmesine yönelik bir reklam dili var diye düşünüyorum.

SON SÖZ

Son söz olarak söylenebilecek aslında pek fazla birşey yok. Çünkü zamanımız şartları ile karşılaştırılacak olur ise bizim için çok basit ve normal gelebilecek olaylar, o zamanın yaşam tarzına pek uygun düşmemektedir. Entrika ve yalanlarla geçen bir hayat ve şahısların birbirleri hakkındaki düşünceleri açıkca anlatılmaktadır. Aslında kişilikler gözönüne alındığında zamanımız insanından çok farklı düşünce tarzına sahip değildirler. İsyan günleri yaşanırken, o zor günlerde bile insanlar aşklarını ve hayat tarzlarını pek te değiştirmemişlerdir.

Roman'da anlatım yalın ve devrin değil de günümüzün anlatım tarzı ile yazıldığı için anlanması pek te zor olmayacaktır. Okuyucuyu uzun süre etkisinde bırakacak bir psikolojik roman olduğunu düşünüyorum. Tarihsel bir anlatım yer alsa da roman'ın okunması ve okuyucuyu sürükleyebilmesi için aşk öğeleri de ön plana alınmıştır. Devrin yaşadığı sıkıntılardan çok insanların yaşadığı düşünsel ve duygusal iç karışıklıkları romanın temelini oluşturmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- <http://library.tedankara.k12.tr/kitap/isyan.htm>
- 2- http://www.ne-nerede.de/k_kitap.htm
- 3- <http://www.dergibi.gen.tr/arsiv/2001.asp>
- 4- <http://www.antoloji.com>
- 5- http://www.damlalar.8m.com/kitap/isyanguunlerindeask/isyandas_k.htm
- 6- <http://www.yasayanbursa.com/kitap.html>

BİBLİYOGRAFYA

- 1- <http://library.tedankara.k12.tr/kitap/isyar.htm>
- 2- http://www.ne-nerede.de/k_kitap.htm
- 3- <http://www.dergibi.gen.tr/arsiv/2001.asp>
- 4- <http://www.antoloji.com>
- 5- [http://www.damlalar.8m.com/kitap/isyanguerindeask/isyanda
sk.htm](http://www.damlalar.8m.com/kitap/isyanguerindeask/isyanda
sk.htm)
- 6- <http://www.yasayanbursa.com/kitap.html>